

ԲԵՐԿՈՆԵՅԱՍՅԱՆ

ԲԱԳՄԱՌԻԿ

ՄԱՅՐ ԱՌՈՒ ՍՈՒՐԵ ԷԶՄԻԱՇՆԻ
ԿՐՈՆԱԿԱՆ, ՄԵԱԿՈՒԹԱՅԻՆ,
ԼՐԱՏՎԱԿԱՆ ԵՐԿԵԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

Նվիրվում է Պարեգին Բ Ամենայն Տայոց Տայրապետի գահակալության 15-ամյակին

ՎԱՆԵՆՔ ԹԱՅՆ ՈՒ ՉՈՐԸ ՄԻԱՍԻՆ ԱՅՐԵԼՈՒ ՏԽՈՒՐ ԾՈՐՉԱՌՈՒԹՅՈՒՆԸ

«Ժամանակը խառնակ էր. թաց ու չորը միասին կրակի բերան էին տալիս, ամեն ինչ կորչում էր ծովի ու դումանի մեջ, ու դեռ տրտնջում էին, թե արեն էլ արեւ չի՝ ո՛չ լույս է տալիս, ո՛չ տաքություն, մի աղոթող էլ չկա՝ ո՛չ տերտեր, ո՛չ էլ՝ սոնջ։ Չկար մեկը, որ ընդամենն ասեր. «Ա՛յ ժողովուրդ, չորը չորի հետ վառեք, իսկ թացը թողեք գալիք տարվան, մինչեւ չորանա»։ Այս խոսքերի հեղինակը ես չեմ, եւ ոչ էլ՝ որեւէ գրող կամ անվանի մեկը. լսել եմ մի իմաստուն ու ծեր գյուղացուց՝ շատ տարիներ առաջ։ Սա հիշեցի, քանզի մենք այսօր նույն թացն ու չորն ենք միասին այրում, երբ մանավանդ խոսքը վերաբերում է մեր Եկեղեցուն կամ նրա գահակալին։

Ժամանակները կարող են խառնակ լինել, ժամանակները կարող են անբարենպաստ լինել, բայց ազնիվ ու հեռատես մարդու գործը թացն ու չորն իրարից առանձնացնեն է, արածի ու չարածի միջեւ սահման դնելը, արածի համար դրվատանքի խոսքեր ասելը, իսկ չարածի համար՝ նոր միայն փնտվելը։ Բայց երբ ահռելի արածին անգամ մի փոքր չարածն են խառնում, միեւնույն է, ծխում է, ու ծուխը, ցավը, արածին էլ է ծխակալու աւում։ Սա չարակամ մտայնություն է, որի թունապատ պտուղներից օգտվում են բոլորը, նաեւ հենց ինքը՝ չարակամը։

Չայոց պատմությունն ուսումնասիրողներին քաջ հայտնի է, որ մեր ժողովրդի խաղաղ ապրելու,

ստեղծելու, արարելու, բարգավաճելու տարիներն ամենեւին էլ կշեռքի ծանր նժարին դրվելիքը չեն, թեպետ մեր ստեղծած արժեքները, մարդկությանը բերած մշակութային, գիտական, հոգեւոր մեր ժառանգությունը, ինչը, ի դեպ, բացառապես Չայոց Եկեղեցու ժառանգությունն է, համաշխարհային առաջադիմական մտքի ոչ պակաս արժեքավոր ձեռքբերումներից են։

Սակայն, ցավ ի սիրտ, այսօր մեր՝ հայրենիս մեջ քիչ չեն մարդիկ, ովքեր մտածում են, թե մեր խեղճության մեղքերի մեղքը քրիստոնեության ընդունումն էր՝ մոռանալով, որ ծովից ծով Չայաստանի «բարձրալի լեզենդը» քրիստոնեությանը չափարտվեց, մոռանալով, որ Բյուզանդիայի եւ Պարսկաստանի միջեւ բզկտակած Չայաստանը հաջի թեւերով չէր բաժանվել։

Ինչեւէ, քրիստոնեությունն ընդունելուց հետո՝ 17 դար անընդմեջ, հայոց հողի վրա կառուցվել են ոչ միայն սքանչելի վանքեր, Եկեղեցիներ, մատուռներ, այլեւ ստեղծվել են անկրկնելի ու բազմաբնույթ ձեռագրեր, որոնք ծաղկվել ու նկարագարվել են մեզ հայտնի ու անհայտ նկարիչ-վանականների մատերով, ձեռագրվել են մեր կյանքի տարբեր ոլորտներին վերաբերող անհաշիվ գրքեր, ուսումնասիրություններ, երկեր, հորինվել գոհար մեղեդիներ, շարականներ, տաղեր։ Մեր լուսանուն հոգեւոր հայրերի բանաստեղծական քանջարի ափսոսանքների շնորհիվ դեռեւս տասներորդ դարում հայ բանաստեղծական արվեստը հասել էր նարեկյան տիեզերաշունչ մի բարձունքի, որի գագաթից այսօր համաշխարհային պոեզիայի մեծերն անգամ այլ լույսի տակ են դիտվում։ Եվ այս ամենը՝ այս գիտական, հոգեւոր ու մշակութային մեր ողջ ժառանգությունը հիմնականում վանական մտքի արգասիք է, որն իր լայնախոհությամբ ու բարձրարժեքությամբ պատիվ կրեքեր ուզած ժողովրդի, պետականությունն ունեցող ուզած ժողովրդի։ Իսկ նրանք, ովքեր այսօր խոսում են հայկական ինքնության, ազգային գա-

ղափարախոսության մասին, վստահ եմ, ազնիվ լինելու դեպքում կնշեն, որ դրանց անգերազանցելի «հիմնադիրները» մեր Եկեղեցու հայրերն են եղել՝ սկսած Մեսրոպ Մաշտոցից, Սահակ Պարթևից, քերթողահայր Խորենացուց մինչեւ Նարեկացի ու Կոմիտաս։ Ընդամենը հինգ դասեր է պետք առնել, ուրիշի կասկածելի «քրոտակից» քաղելու փոխարեն՝ մերը, մեզապատկանը մեկ ու ամենցնել, ինչպես դա արել են մեր լուսանուն հայրերը՝ Չայ Առաքելական Եկեղեցու հոգեւորականները։

Չայոց Եկեղեցին, ի պատիվ նրա փառավոր գահավանդների, մշտապես ապրել է հայրենիքը, հողն ու ժողովրդին ապրեցնելու մտահոգությամբ։ Այս մտահոգության մասին են վկայում Եկեղեցու՝ թե՛ գրերի գյուտի ու դպրության, թե՛ գիտության ու մշակութի խելիքների բարձրացումն ու սքանչելի լուծումները, թե՛ ազգային ազատագրական պայքարներին նրա անսխալական մասնակցությունն ու դրանց գլխավորումը, թե՛ սոցիալական ոլորտին առնչվող հարցերը, ինչպես օրինակ՝ անկեանոցների ու արքատագ խնամոցների բացումը եւ այլն։

Չայոց Եկեղեցին, ինչպես դարեր շարունակ, այնպես էլ մեր ժամանակներում, չի կորցրել իր խոհեմությունն ու իմաստությունը եւ ի հեծուկս չարախոսությունների, զրպարտությունների ու վայրահալությունների՝ եղել ու մնում է աշխարհով մեկ սպռնած իր ժողովրդի ոչ միայն հոգեւոր, այլեւ ազգային խոշորագույն կառույցը, պետականաշինության ամուր հենալուսներից մեկը։

Շարունակությունը՝ էջ 2

ԽՈՍՔ ԳՆԱՀԱՏԱՆՔԻ ՈՒ ՇՆՈՐՀԱԿՈՐԱՆՔԻ

Լրացավ Ամենայն Հայոց սրբազանագույն Հայրապետի գահակալման 15-րդ տարեդարձը: Այսօր մենք ակնածամբով ու սիրով շնորհավորում ենք Վեհափառին ու մաղթում նրան արելաւատ երկար տարիներ՝ ի պալծառայություն մեր Սբ Եկեղեցու եւ ի վայելումն մեր քրիստոսապաշտ ժողովրդի: Արդեն 15 տարի է, ինչ Վեհափառը նախանձախնդրորեն ու նվիրումով, պատշաճորեն ու արգասավոր կերպով կատարում է իր ուսերին ծանրացած պատկառելի ու աներեւակայելի դժվարին պարտականությունները, իր բուն առաքելությունը՝ որպէս Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս: Փառք եւ գոհություն Աստծուն: Մեր Եկեղեցու դարավոր պատմության մեջ Վեհափառն այն բացառիկ հայրապետներից է, ով առանձնանում է իր բազմադրոյում գործունեությունը ու շնորհներով: Եթե փորձենք ու համարձակվենք մեկ բառով բնութագրել Վեհափառին, ապա որպէս պատվատիտղոս՝ կնախընտրենք «Շինարարը»՝ բառիս ամենալայն իմաստով. հենց այսպէս էին հորջորջում անցյալի մեր բազմաբեղուն հայրապետներին, որոնք տաճարներ էին կառուցում, դպրոցներ հիմնում՝ ի փառս Աստծո՝ ի մխիթարություն ժողովրդի: Իսկ քանի՜-քանի՜ տաճար, եկեղեցի, հուշարձան, դպրոց, վարչական ու տնտեսական շինություն են կառուցվել Գարեգին Բ-ի հոգացությամբ: Իսկայեւ, տեղին կլինէր գրանցել վերոհիշյալ մականունը: Այսօր դժվար է թվարկել, թե այս 15 տարվա ընթացքում որքան գիրք է հրատարակվել, ինչպէս է ծաղկել ու բարգավաճել տպագրական գործը: Վեհափառի նախաձեռնությամբ է, որ Հայ Եկեղեցու պատմությունը դպրոցում դարձավ պարտադիր առարկա, ինչը խիստ կարեւորություն ունի մատաղ սերնդի հոգեւոր ու հայապաշտ դաստիարակության համար՝ մերօրյա աղանդների ավերիչ գոյության պայմաններում: Դպրոցը, կրթական գործը պաշտամունքի են հասցված Վեհափառի առաջին զբաղմունքներում. Գեորգյան հոգեւոր ճեմարան, Մեսանի Վազգենյան դպրանոց, Հաղիմավանքի ընծայարան, «Էօրնեկեան» հանրակրթական դպրոց, հայոցայց բազում տներ եւ դեռ նոր բացվելիքներ...

Վեհափառ Հայրապետը մեծապէս վայելում է աշխարհով մեկ սփռված հայության վստահությունն ու աջակցությունը: Նա դարձել է մի անասան կամ մի Սփյուռքի եւ հայրենիքի միջուկ. ապագույցը՝ այն բազմաթիվ նվիրատվություններն ու ձեռնարկները, որ իրականացվում են ինչպէս Մայր Աթոռում, այնպէս եւ բովանդակ Հայոց աշխարհում:

Վեհափառի անձնվեր գործունեության շնորհիվ է, որ ազգային բազմաթիվ արժեքներ հայրենադարձվել են Մայր Աթոռ՝ Սբ Էջմիածինը վերածելով մի ինքնատիպ մշակութային մայրաքաղաքի:

Մաղթում ենք, որ Վեհափառը երկար-երկար տարիներ գահակալի, քանզի այնքան ծրագրեր ունի, որ պետք է կարողանա իրականացնել ինչպէս ազգային, այնպէս էլ հոգեւոր կյանքում՝ ի բարօրություն մեր Սբ Եկեղեցու ու հավատավոր ժողովրդի:

Դերբուս ԳՈՒՅԱՆՆԻՍՅԱՆ
ԵՊԻՍԿՈՍ ԵՒ ԳԵՈՐԳՅԱՆ ՀՈԳԵՎՈՐ ՃԵՄԱՐԱՆԻ ՂԱՍԱԽՈՍ, ԱՊՐՈՖԵՍՈՐ

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Երկրորդի 15-ամյա գահակալությունը հիմնադրապէս է, որպէսզի անկեղծորեն արտահայտենք մեր երախտիրք՝ Հայոց Հայրապետի աստվածահան առաքելության համոզել: Վեհափառ Հայրապետն անգնահատելի ծառայություն է մատուցում Հայ Առաքելական Սբ Եկեղեցուն, որը նոր զարթոնք է ապրում եւ աստիճանաբար վերականգնում է անցյալի կորցրածը՝ թե՛ ակրիվներով իր պատմության եւս մի նոր փառավոր էջ: Անսահման երախտագիտությամբ ողջունում ենք Վեհափառ Հայրապետի գահակալության 15-րդ տարեդարձը: Ես այն միլիոնավոր հայերից մեկն եմ, ով ուզում է վերահաստատել իր որդիական սերն ու խոր ակնածանքը Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին:

Շնորհիվ Վեհափառ Հայրապետի ամենօրյա անդու աշխատանքի՝ այսօր Հայաստանը եւ հայ ժողովուրդը հոգեւոր վերելք են ապրում: Հայ մարդը վերադարձել է իր ակունքներին, իր նախնիների հավատքին եւ արժեքներին: Վեհափառ Հայրապետի ամենօրյա գործունեության հիմքը քրիստոնեական հավատքը, մեր դավանանքը աչքի լույսի պէս պահպանելու մեջ է, իսկ հավատքն ու Եկեղեցին փոխկապակցված են:

Վեհափառ Հայրապետի գործունեության կարեւորագույն կողմերից մեկը հոգեւորականների նոր սերնդի պատրաստումն է՝ սկսած հայոցայց տներէ, վերջացած Գեորգյան ճեմարանի ուսումնակրթական համալիրների վերափոխումներով՝ ժամանակակից պահանջների ոգով: Նորին Սրբության ամենօրյա հետևողական հոգատարության շնորհիվ է, որ տարեցուարի գրանցվում է եկեղեցականների թվի անմիապակաս աճ:

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի պաշտոնավարման ընթացքում Հայ Առաքելական Եկեղեցու հոգեւոր վերածնունդը լիակատար նոր թափ ստացավ. ստեղծվում են նոր թեմեր, կառուցվում են տաճարներ, կատարելագործվում է Աստվածաբանական կրթության համակարգը: Մեր Եկեղեցին այսօր ակնառու տեղ է զբաղեցնում համաշխարհային քրիստոնեական համրության մեջ եւ գործում մասնակցություն ունենում միջկրոնական երկխոսությանը: Դրա վստահապաշտ Հայրապետի ընտրվելն էր Եկեղեցիների համաշխարհային խորհրդի նախագահի պաշտոնում, ինչն ուրախության ու հպարտության վեհ զգացում առաջ բերեց աշխարհասփյուռ ողջ հայ հանրության շրջանում: Վերջնական Հայոց Հայրապետի կատարած աշխատանքի արգասաբեր տարիների արդյունքն է, որն ուղղված է թույլ Եկեղեցիների ու կրոնական օտար կազմակերպությունների հետ մեր Եկեղեցու հարաբերությունների ընդլայնման եւ համակարգման կարելու գործին:

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի գահակալության տարիները Մայր Աթոռ Սբ Էջմիածնի կյանքում շինարարական վերելքի նոր ժամանակաշրջան են: Նրա բախմնաց արժեքավոր գործունեությունը նկատելի ներդրում է հայկական ժամանակակից ճարտարապետության մեջ: Այդ աշխատանքների մեջ իր ուրույն տեղն են զբաղեցնում Մայր տաճարը եւ նրա շրջակա տարածքը, Գեորգյան հոգեւոր ճեմարան-համալսարանը, նրա շրջակա տարածքը, Նոր Վեհարանի կառուցումը եւ բազմաթիվ այլ վերակառուցումներ...

Այսօր Մայր Աթոռն իր հույակերտ նոր թովանդակությամբ դարձավ հոգեւոր հզոր կաճառ, ուր ճառ հարազատության ու ուսումնական կենտրոն է:

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի գահակալության 15-ամյա տարեդարձի առիթով բոլր ամենակարող Աստված նրան պարգևի անկողնում կանգնելու, անրեկանելի կորով, պահպանի երեւելի եւ աներեւոյթ փորձություններից՝ տալով երկար տարիների բաջառողջություն՝ ի բարօրություն Հայ Առաքելական Սբ Եկեղեցու եւ աշխարհասփյուռ հայության:

Գ. ՅԱԿՈԲՅԱՆ

ԳԳ ԳԱՍ բնական գիտությունների բաժանմունքի ակադեմիկոս-քարտուղար, Գերագույն հոգեւոր խորհրդի անդամ

ՎԱՆԵՆԵ ԹԱՅՆ ՈՒ ՉՈՐԸ ՄԻԱՄԻՆ ԱՅՐԵԼՈՒ ՏԽՈՒՐ ԾՈՐՁԱՌՈՒԹՅՈՒՆԸ

Սկիզբը՝ էջ 2

Հայաստանում եւ Սփյուռքի հայաշատ վայրերում վերջին 15 տարվա ընթացքում կառուցված ու նորոգված եկեղեցիների ընդհանուր քանակն այսօր անցնում է 300-ից: Պատմական ընդգրկուն փուլի համեմատությամբ այս կարճ ժամանակաշրջանում ընդլայնվեց նաեւ Մայր Աթոռի տարածքը՝ վեր սպողո լոր մուտքակամարով ու Բաց Խորանով, կառուցվեցին Մկրտարանը, վանական ու վարչատնտեսական համալիրները, «Ապէ եւ Թամար Մանուկյան» գրադարան-գիտական կենտրոնը, շուտով ավար-

տին կհասնի Գարեգին Ա Հայրապետի անունը կրող կրթադաստիարակչական կենտրոնի շենքը, բարեկարգվեցին ու ամրացվեցին հիմքերը Մայր Աթոռի տարածքում գտնվող բոլոր շինությունները, որոնց թվում՝ Խրիմյան Հայրիկի կառուցած, բայց իր նպատակին չծառայած թանգարանի շենքը. տրանց իրենց «վարչական տարածք» անվանումից զատ՝ նաեւ պատմամշակութային իսկական արժեքներ են: Նորոգվեցին Գայանե եկեղեցու տարածքում գտնվող երկու շինությունները, որոնցից մեկում ապրում են կույսերը, մյուսը նախատեսված է

արանց որբանոցի համար: Այսօր իսկ հարկ են համարում նշել նաեւ այն կարելու փաստը, որ Հայոց Հայրապետի նվիրական ջանքերով վերականգնվեցին ու բարեկարգվեցին խոնարհված ու վնասված միջնադարյան տասնյակ վանքեր ու եկեղեցիներ (ինչպէս օրինակ՝ Նորավանքի, Կեյառիսի, Սաղմոսավանքի վանական համալիրները, Մուղնու Սբ Գեորգ, Սպիտակի Արջահովիտ գյուղի Սբ Գեորգ, Ծաղկածորի Կարմրավանք գյուղի Սբ Աստվածածին, Ապարանի Սբ Խաչ, Մարմաշենի, Տալիուշի Ոսկեան գյուղի Սբ Գայանե, Գուգարքի Մար-

գահովիտ գյուղի Սբ Գրիգոր Լուսավորիչ, Աշտարակի Կարմրավոր Սբ Աստվածածին եկեղեցիները, եւ շատերն էլ նորոգման ընթացքում են), որոնց մասին անտեղյակները կամ դրանց վրա աչք փակողները սկսեցին մեղադրականներ հնչեցնել, թե Վեհափառն չեն հետաքրքրում հոգեւոր-պատմամշակութային հուշարձանները՝ չփորձելով ակազմ ըմբռնել այն պարզ հրամայականը, որ այսօր դրանց պահպանումն ու վերականգնումը ծառայած են ոչ թե Եկեղեցու, այլ առաջին հերթին պետության առջեւ: Դրսից ներմուծված աղանդների

հակազգային ու հակապետական կատակները գործունեությունը կատեսելու կամ առնվազն թուլացնելու միակ միջոցն առաջին հերթին բուն համայնքներում եկեղեցիներ, այն է՝ աղոթատեղիներ կառուցել եւ ու դրանցում ամենօրյա բահաւայագործությունը: Եվ չնայած դրան՝ այսօր Հայաստանում կառուցված եկեղեցիներից շատերը, որոնք այսօր անհարկի քննադատվում են, վստահաբար վաղը կհամարեն մեր ճարտարապետական, քանդակագործական ու շինարարական մտքի ու ձեռքերումների գանձարանը:

Շարունակությունը՝ էջ 4

Սկզբը՝ էջ 3

Պարզապես ժամանակ է պետք, որ նաեւ աչքը սովորի նորին: Այդպես է եղել բոլոր ժամանակներում:

Այս ամենը ոգեկոչվեց, մարմին առավ նաեւ Հայ Եկեղեցու նվիրյալ զավակների աջակցությամբ, նրանց, ովքեր իրենց նեղ անձնական ու քաղաքական շա-

հղացումներ կյանքի են կոչվել ու կոչվում առավելապես բարեգործների ազնիվ պատրաստակամությամբ, նրանց՝ ներկան ապագայի մեջ տեսնելու վեհ կենցածքի, ճշմարիտ ու անշահախնդիր հայրենասիրության ու աստվածասիրության մեծ զգացումով:

Վեհափառ Հայրապետի հաջորդ՝ ամենակարեւոր գործերից մեկն էլ հոգեւոր կարգերի պատ-

անմիջական ջանքերով, բացվեց **հոգեւոր-կրթական մի նոր հաստատություն, որը հետո Վազգեն Վեհափառի անունով կոչվեց Վազգենյան հոգեւոր դպրանոց:** Դպրանոցը տեղակայվեց դեռեւս 1897-ին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Մկրտիչ Ա խորմական կողմից կառուցված մի հին շէնքում՝ գուրկ կենցաղային բավարար պայմաններին:

Կայացման առաջին տարիները դժվարին էին, դժվարին՝ բոլոր առումներով, սակայն, շնորհիվ առաջնորդի անկաշիւ հոգատարության ու հաճախակի ներկայության, խնդիրները հետզհետե հաղթահարվեցին, ուսանողական՝ ինչ-որ տեղ ժուժկալ ու աշխարհիկ իմաստով ներամոխի կյանքը մտավ հունի մեջ եւ տվեց իր պտուղները: Առաջնորդ Գարեգին արք. Ներսիսյանի եւ Երեւա-

պետի անմիջական ջանքերով, Հառիճավանքի կից բացվեց եւս մեկ կրթական հաստատություն՝ Թրքանճյան ընծայարանը:

1874 թ. սեպտեմբերի 28-ին Գեւորգ Դ Կոստանդնուպոլսեցի Կաթողիկոսի ջանքերով հիմնված 140-ամյա Գեւորգյան հոգեւոր ճեմարանը մինչեւ 1917 թ. բարձրագույն ուսումնական միակ հաստատությունն էր հայ իրականության մեջ, ուստի բնականաբար պետք է լինեւ մեր հայրապետների խնամքի եւ գուրգուրանքի առարկան:

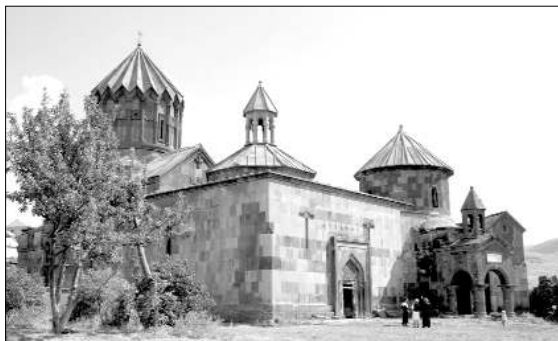
Մեծ է եղել այս հաստատության հանդեպ նաեւ մեր ժողովրդի սերը, այնքան մեծ, որ նրա բացումը վերաճեւ է ժողովրդական տոնախմբության: Ահա թե ինչ է գրում իր հուշերում ճեմարանի առաջին սաներից մեկը՝ հորեն (Համբարձում) ալ. քահա-

ճեմարանի նախկին դասախոսների ու սաների նվիրական անունները, որպեսզի յուրաքանչյուր հայի սիրտ լցվի ազգային արժանապատվության վեհ զգացումով: Մեծն Կոմիտաս, Կարա-Մուրզա, Վարդգես Սուրենյանց, Եղիշե Թադեւսյան, Մանուկ Աբեղյան, Հրաչյա Աճառյան, Կարապետ Տեր-Մկրտչյան, Գարեգին Հովսեփյան, Գարեգին Լեւոնյան, Հ. Հովհաննիսյան, Ս. Մանդիկյան, Կ. Կոստանյան, Ա. Շահ-մուրադյան եւ մեծագործ այլ հայորիկներ:

1917 թ. դեկտեմբերի 21-ին Գեւորգյան ճեմարանը փակվեց... եւ միայն տարիներ անց՝ 1949 թ., Գեւորգ 2 Չորեքյան Կաթողիկոսի մեծագույն ջանքերի զւով, ճեմարանը վերստին բացվեց՝ շարունակելու իր վսեմ առաքելությունը:

ՎԱՆԵՆՔ ԹԱՅՆ ՈՒ ՉՈՐԸ ՄԻԱՍԻՆ ԱՅՐԵԼՈՒ ՏԵՈՒՐ ԹՈՐՉԱՌՈՒԹՅՈՒՆԸ

հերից վեր կանգնեցին, նրանց, ովքեր տեսան Հայոց Հայրապետի աննկուն կամքն ու նվիրումը՝ Հայ Եկեղեցին դարին համընթաց տանելու առաքելությամբ, եւ մեծ պատրաստակամությամբ՝ սատարեցին՝ իրենց արդար քրտինքի մի մասը նվիրաբերելով Մայր Եկեղեցուն: Այս նվիրատվությունների շնորհիվ էր, որ իրականացան այն հսկայածավալ աշխատանքները, որոնց ակնատեսն ենք: Հայ ժողովրդի կյանքում ու Հայոց Եկեղեցում, ինչպես անցյալում, այնպես էլ այսօր, բազում ձեռնարկներ, ծրագրեր,

րաստումն էր: Խիստ կարեւորելով ուսույլ հոգեւորականների դերը Եկեղեցու առաջնային առաքելության մեջ՝ Նորին Սրբությունն անհրաժեշտ նկատեց հայ ժողովրդի պատմության մեջ իր հոգեւոր, գիտական եւ մշակութային անուրանալի դերակատարումն ունեցող Գեւորգյան հոգեւոր ճեմարանի կողքին հոգեւոր նոր կրթարաններ հիմնելը եւս:

Եվ ահա 1990 թ., երբ դեռ Արարատյան հայրապետական թեմի առաջնորդական փոխանորդն էր, Սեանա կղզու ստորոտում, նրա նախաձեռնությամբ եւ

նի բուհերից հրավիրված մասնագետների սիրո ու նվիրումի ջերմությունը կոտրեց Սեանի խառնաշուկ օդն ու մթնոլորտը, եւ ստեղծվեցին բոլոր հիմքերը, որ այն կյանքի կոչվի ժամանակների համար, կյանքի կոչվի՝ որպես կայացած հոգեւոր ուսումնական հաստատություն: 2004 թ. Հայ Եկեղեցու ազնիվ բարերարներ տեր եւ տիկին՝ Գառնիկ եւ Անի Յակուբյանների միջոցներով բացվեց Վազգենյան դպրանոցի նոր՝ եռահարկ մասնաշենքը՝ հրաշալի հարմարություններով՝ այնտեղ սովորող ու բնակվող ուսանողների թե՛ ուսումնական եւ թե՛ կենցաղային պայմանների առումով: Դպրանոցը նոր շուկ, նոր կյանք տվեց նաեւ Սեանի թերթակղզու Սբ Կարապետ եւ Սբ Առաքելոց եկեղեցիներին, որոնք տասնամյակներ շարունակ լքված ու մեկիլ էին: Նրանց այսօր կրկին իրենց նախկին կարեւորության ու փառքի մեջ են: Իսկ դպրանոցի սաներն արդեն արժանի հետնորդներն են սահալ-մեղրույան փառաւոր հոգեկերտումի, Սեանում հիմնված վարդապետարանի ու բարձրագույն դպրոցի սրբազան ավանդներին: Իսկ 2011 թ., կրկին Վեհափառ Հայրա-

նա Ստամբուլյանը (1858-1927). «...ս. Պատարագից յետոյ եկեղեցական թափորով, Վեհափառ հայրապետի գլխաւորութեամբ եկան ճեմարան, մաղթանք կատարեցին, ճառեր արտասանեցին, շնորհաւորութիւններ եւ ճաշկերոյթ, երեկոյեան էլ հրավառութիւն տեղի ունեցաւ: Վանքի բակում, լճի ափին եւ գիւղամէջ լցած ուխտաւորները ամեն կողմ դափ ու զուռնայով ուրախութիւն էին անում, եայլի երգում ու պարում կեսգիշերից անց...»: Բավական է թվարկել

Հետագայում Գեւորգյան կրթօջախի հեղինակությունն ու վարկը մեծապես բարձրացան Վազգեն Ա եւ Գարեգին Ա մեր երջանկահիշատակ Կաթողիկոսների օրոք: Ստեղծվեցին պայմաններ՝ ուսանողների դասընթացն ու հանգիստը պատշաճ կազմակերպելու համար: Իսկ Գարեգին Ա Հայրապետի գահակալության տարիներին արդեն կառուցվեց ճեմարանի հանրակացարանի շէնքը:

Շարունակությունը՝ էջ 8

ԳԻՐՔԸ՝ ԱՆԱՆՑ ԱՐԺԵՔ...

«Գրքեր չունենալը մտավոր աղքատության բարձրագույն աստիճանն է»:

ՌԵՆԻՍԿ

Գիտական առաջընթացը, տեխնոլոգիական նվաճումները, ժամանակի նորագույն մարտահրավերները առաջադրել են բազմաթիվ եւ տարաբնույթ խնդիրներ... Փոխվել են արժեքաւակարգերը, մոտեցումները... Փոխվել է նաեւ հասարակության վերաբերմունքը գրքի նկատմամբ: Բազմադարյա գրքերին այսօր փոխարինում են էլեկտրոնային տարատեսակ կայքերը. գրեթե մոռացել ենք, որ գրքի միջոցով ենք դարձել նախորդ դարերի պատմության վերապրողը, հոգեւոր կյանքի ժառանգորդը, նախնիների փորձի ու գիտելիքների կրողը... Ի գուր չէ սա՛ված. «Տպագրական դաճաճիւր մտքի հրետանին է» (Ռիվարոլ):

Գրքերը կյանքի, աշխարհի արտացոլանքն են, մարդկության

ՔԱՐԵՆԵՐ ԵՒ ԵՆՈՅՑՆԵՐ

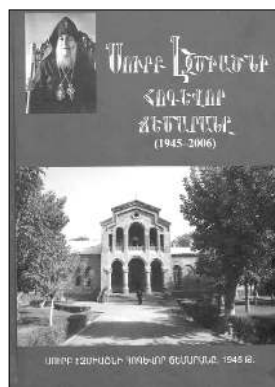
մեծագույն հարստությունը... Ա. Գրեյնցի իրավամբ նկատում է. «Անանց ընթերցանության չկա իսկական կրթություն, եւ չեն կարող լինել ո՛չ ճաշակ, ո՛չ ոճ, ո՛չ բազմակողմանի ըմբռնում... Ընթերցանությամբ մարդիկ վերապրում են դարեր»:

Հայ Եկեղեցին ի սկզբանե արժեւորել է գիրքը՝ այն համարելով բազմաշաղթար ազգի պատմության խոսուն վկա, սերունդների դաստիարակ, հոգեւոր խավարում լույս պարգեւող կանթեղ...

Խորհրդային կարգերի փուլզուլմից եւ անկայացումից հետո անհրաժեշտ էր առանձնակի ուշադրություն դարձնել հայ հոգեւոր մշակույթի ուսումնասիրմանը, նորովի արժեւորել եկեղեցական մատենագրությունը, փմագրությունը, մանրակարգությունը, առավել մանրամասն ներկայացնել Հայ Եկեղեցու տոնախոսական, բարոյախրատական, սրբախոսական, մեկնողական հարստությունները:

Եկեղեցին այսօր եւս հավատարմիք է տալագիր գրքի հանդեպ իր ունեցած ավանդական վերաբերմունքին. հրատարակչական գործը գտնվում է Հայոց Հայրապետի հոգածության եւ ուշադրության կենտրոնում:

Մայր Քթոնի հրատարակչական բաժնից նոր եռանդով ու հե-

տեղականությամբ է շարունակում իր աշխատանքները՝ նպաստելով հետապնդելու հանրության ուշադրությանը ներկայացնել հայագիտական կարեւորություն եւ գիտական արժեք ունեցող աշխատություններ:

Այս 15 տարվա՝ 1999-2014 թթ. ընթացքում լույս են տեսել

մեկնողական, դավանաբանական, հակաճանաչական, հայրաբանական, Հայ Եկեղեցու ծեսը ներկայացնող եւ մեկնաբանող գրեթե չորս հարյուր անուն գիրք, գրքույկ, տոնախոսական բարոյագրություն: Հայ Եկեղեցու հայրերի՝ Գրիգոր Նարեկացու («Մեկնություն Երգ երգոցի», գրք. թրգմ.՝ Վ. Ֆերեշեյանի), Ներսես Շնորհալու («Մեկնություն Մատթեոսի Ավետարանի», գրք. թրգմ.՝ Սեդա Ստամբուլյանի), Հովհան Մանուկյան («Ծառեր», գրք. թրգմ.՝ Մարգար Արաքյանի), Հովհաննես Շորժորժեցու («Մեկնություն Մատթեոսի Ավետարանի», պրկւ Ա եւ Բ. գրք. թրգմ.՝ Սեդա Ստամբուլյանի) որոշ երկերի արեւելահայերեն թարգմանությունները, Կարապետ Եպիսկոպոս Տեր-Մկրտչյանի, Վազգեն Ա երջանկահիշատակ Հայրապետի երկերի ժողովածուների հրատարակությունը:

Շարունակությունը՝ էջ 8

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Բ ԱՄԵՆԱՅՆ ՆԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՏՆՕՐԻՒՆՈՒԹՅԱՄԲ ԱՌԱՎԻՆ ԱՆԳԱՍ....

Հայ Առաքելական Եկեղեցու լուսավորչափաստատ աթոռի 132 գահակալներից ոչ բոլորի գործունեության մասին խոսելիս կարելի է օգտագործել «առաջին անգամ» արտահայտությունը: Հետաքրքիր ու հիշարժան նախաձեռնություններ քննելը կարող են իրականացնել: Այդ քննիքի է Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը: Վեհափառ Հայրապետի գահակալության 15 տարվա գործերի պարզ թվարկումը ոչ մեկ անգամ է ուղեկցվում հենց այս արտահայտությամբ:

Արձանագրեց, ըստ ժամանակագրության, Հայ Եկեղեցում Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի տնօրինությամբ առաջին անգամ կատարված բարեփոխումները:

Մանուկներ, նորաստեղծներ ու երիտասարդներ օրհնության օրեր

Նորին Սրբություն Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, լինելով դեռևս Արարատյան

դուռ (Մատթ. ԻԿ 15): Այսօր արդեն, Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի բարձր տնօրինությամբ, այս տոները հռչակված են նաև որպես Նորապասկերի, Երիտասարդների եւ Մանուկների օրհնության օրեր: Եվ պատահական չէ, որ Տյառնընդառաջի, Սբ Սարգսի եւ Շարակազարդի տոներին եկեղեցիներն առավել աշխուժանում են իրենց օրհնությանը սպասող Նորապասկերով, Երիտասարդությամբ եւ մանուկներով:

«Շողակաթ» հեռուստաընկերությունը

Խորհրդային տարիներին երազել կարելի էր Եկեղեցու մասին պատմող հեռուստատեսային ռեւել սյուժեի, առավել եւս՝ հաղորդման կամ ֆիլմի մասին: Նույն՝ Արարատյան հայրապետական թեմի առաջնորդական փոխանորդության տարիներին էր, որ արդեն անկախ Հայաստանում 1995 թ. Գարեգին արք. Ներսիսյանի նախաձեռնու-

Հայ Եկեղեցու դասնությունը դորոցներում

2002 թվականի օգոստոսի 22-ին Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնում Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը եւ ՀՀ վարչապետ Անդրանիկ Մարգարյանը ստորագրեցին համաձայնագիր՝ Հայ Առաքելական Եկեղեցու եւ ՀՀ կառավարության միջեւ, որի համաձայն՝ 2003 թվականից Հայաստանի Հանրապետության հանրակրթական դպրոցներ առաջին անգամ մուտք գործեց Նոր Հայ Եկեղեցու պատմություն առարկան: Նոր առարկայի մուտք ընդգծում էր հայոց պետականության զարգացման եւ ամրապնդման գործում Հայաստանյայց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցու դերն ու Նշանակությունը, կրթամշակութային կյանքում եւ ազգայնապահման գործում Եկեղեցու ունեցած բացառիկ առաքելությունը: Այսօր արդեն այս առարկան դասավանդվում է ոչ միայն Հայաստանի, այլ նաեւ՝ Լեռնային Ղարաբաղի դպրոցներում: Հայոց Եկեղեցու պատմություն առարկայի ուսուցումն սկսվում է տարրական դպրոցից եւ շարունակվում մինչեւ ավագ դպրոց:

Առեւ Երկաթի խաչը՝ իբրեւ դասագրքի Հայոց բանակին

Նորանկախ Հայաստանում Հայոց բանակի հետ Հայ Եկեղեցու համագործակցությունն սկսվում է 1997 թվականից: Սակայն 2000 թ. սեպտեմբերի 14-ին էր, երբ Մայր Աթոռ Սբ. Էջմիածնում, Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ Կաթողիկոսի եւ այն ժամանակ ՀՀ պաշտպանության նախարար Սերժ Սարգսյանի ներկայությամբ, Վեհաբանում Մայր Աթոռի եւ ՀՀ պաշտպանության նախարարության միջեւ ստորագրվեց Հոգեւոր ծառայության կանոնադրությունը: Փաստաթղթի վավերացմամբ հոգեւոր ծառայությունը ՀՀ պաշտպանության նախարարության բաղկացուցիչ մաս դարձավ, որի պատմությունն արդեն լի է հիշարժան տարեթվերով:

2011 թվականի սեպտեմբերի 16-ին ձեռամբ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի կատարվեց ՀՀ Հիվանդ ուժերի հոգեւոր առաջնորդության դրոշի օրհնության արարողությունը: «Օրինյալ է մեր ուղին, զի Աստված ընդ մեզ» գրությամբ ու Հիվանդ ուժերի զինանշանով դրոշը, որի մյուս երեսին նշանակված էր մարգարիտներով զարդարված խաչի ասեղնագործ պատկերն է, հանձնվեց ՀՀ ՉՈՒ հոգեւոր առաջնորդությանը: Այս դրոշով էր, որ Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի օրհնությամբ, առաջին անգամ լինելով, Հայոց բանակի հոգեւոր սպասավորները խորխուր քայլեցին Երեւանի Հանրապետության իրապարակով՝ իրենց մասնակցությունը բերելով Հայաստանի Հանրապետության անկախության 20-ամյակի առ-

թիվ կազմակերպված գործադրության:

Մեկ տարի անց՝ 2012 թվականի հունվարի 29-ին, Հայոց բանակի 20-ամյա հոբելյանի առթիվ, Հայոց բանակն առաջին անգամ ունեցավ իր պահապան խաչը: Վեհափառ Հայրապետը, օժեղով Մայր Աթոռում պահվող Աշոտ Երկաթ թագավորի պատմական սր խաչի կրկնօրինակը՝ Տիրոջ կենարար խաչափայտի մասունքով, հայրապետական սրբատառ կոնդակով այն հռչակեց իբրեւ Հայոց բանակի պահապան սրբազան խաչ եւ ի պահ հանձնեց ՀՀ պաշտպանության նախարարությանը եւ ՀՀ Հիվանդ ուժերի հոգեւոր առաջնորդությանը:

Օրենք Եկեղեցու եւ դեռույթյան հարաբերությունների մասին

2007 թվականի փետրվարին ՀՀ Ազգային ժողովն ընդունեց «Հայաստանի Հանրապետության եւ Հայաստանյայց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցու հարաբերությունների մասին» օրենքը: Առաջին անգամ լինելով՝ Հայաստանի անկախ Հանրապետությունում Հայ Առաքելական Եկեղեցին տարանջատվեց Հայաստանում գործող կրոնական մյուս կազմակերպություններից: Պատմական օրինագիծն ընդգծեց ավանդական Եկեղեցու բացառիկ դերը ժողովրդի կյանքում՝ առավել ընդլայնելով ու հստակեցնելով Եկեղեցու պետություն հարաբերությունների շրջանակը:

«Աստված Սուրբ Էջմիածնի» դասավանդող սիսդոս ազգային բարերարների

Դեռևս 20-րդ դարակազմին Գեորգ Ե Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը սահմանեց Հայ Եկեղեցու «Սբ Գրիգոր Լուսավորիչ» պարգևը, որը շնորհվում էր հայ ժողովրդի կյանքում մեծ ներդրում ունեցած հոգեւորականներին ու աշխարհականներին: Ավելի ուշ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի հայրապետական կոնդակներով սահմանվեցին նաեւ «Սբ Սահակ - Սբ Մեսրոպ» եւ «Սբ Ներսես Շնորհալի» պատվով շքանշանները:

2011 թվականին Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ Կաթողիկոսի տնօրինությամբ եկեղեցական պարգևների ցանկը համալրվեց Նոր՝ «Ասպետ Սուրբ Էջմիածնի» պատվավոր տիտղոսով ու շքանշանով, որը հայրապետական կոնդակով շնորհվում է հայրենիքին, Հայաստանյայց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցուն եւ աշխարհասփյուռ հայ ժողովրդին մատուցած

բացառիկ ծառայությունների համար:

«Ասպետ Սուրբ Էջմիածնի» հայրապետական պարգևի առաջին տիտղոսակիրներն են դարձել ազգային եւ եկեղեցական բարերարներ տիկին Լուիզ Մանուկյան Սիմոն, Էդուարդ Էռնեստյանը, Վաչե Մանուկյանը եւ Նազար Նազարյանը:

«Առաջին անգամ» արձանագրությամբ այս իրողությունների անպատճույթ թվարկումը, անշուշտ, Ամենայն Հայոց 132-րդ Կաթողիկոսի 15-ամյա անդադրում գործունեության ու մտահոգումների վկայությունն է, որ լի է Նոր սպասումներով:

Հեղինակ ՍԿՐՏՅԱՆ

հայրապետական թեմի առաջնորդական փոխանորդ, ժողովրդին սիրելի եկեղեցական մի քանի տոների Նոր խորհուրդ հաղորդեց: Տյառնընդառաջի տոնին եկեղեցիներում օրհնություն էին տալիս Նորապասկերը, Երիտասարդների սիրելի Սբ Սարգսի տոնին՝ Երիտասարդները, իսկ Շարակազարդի օրը նաեւ մանուկների օրհնության օր էր, քանզի Տիրոջ՝ Երուսաղեմի տաճար մտնելու ժամանակ մանուկներն էին արդարավոր՝ ասելով. «Օրհնություն՝ Ղափթի որ-

թյամբ առաջնորդարանում հիմնվեց թեմի ստուգիան: Այն հետազոտվում վերածելու էր հոգեւոր-մշակութային մի լուրջ եւ ազդեցիկ հեռուստաընկերության, որի հիմնադիրն առաջին անգամ լինելու էր Հայ Առաքելական Եկեղեցին: Այսօր արդեն «Շողակաթ», բազմաժանր ու հետաքրքիր իր հաղորդումներով, Եթերային կարելու տեղ ունի քրիստոնեական ու մշակութային արժեքների քարոզչության ու լուսաբանման գործում:

ՎԵՀԱՓԱՌ

Մ երբերով բեռնավորված աշխարհը՝ Նա կարող է նորոգել միայն մեկ խոսքով՝ տեսնելով գոյություն, վերափոխվելու ցանկություն ու ջանքը մարդկային հոգիների: Նա գիտի մարդկանց սրտերը, նրանց խորհուրդները, գիտի բոլոր գործերի նպատակներն ու պիտի շնորհի յուրաքանչյուրին առ Աստված ունեցած հավատի և հույսի համեմատ:

Յ ուրաքանչյուր որ իր ծառայության վայրում, իր գործունեության մեջ պիտի ընթանա Աստծո փրկարար կամքով և հայրենյաց սիրո աստվածահաճո ճանապարհով, որ բարի պարգևներ է բերում մեր կյանքին և մեզ սիրելի դարձնում Տիրոջ, քանզի ինչպես հարուցյալ Քրիստոսին առաքյալը ճանաչեց ողջ մարդկության համար կրած չարչարանքների նշաններով, նույնպես Քրիստոսը ճանաչում է մեզ՝ Իր հետևորդներին, հավատքի վկայություններով, հրաժարումով այն ամենից, ինչ հակառակ է աստվածային կամքին՝ բարուն, արդարությանն ու ճշմարտությանը:

Մ ենք համոզված ենք, որ անհնար է աշխարհիկ հարցերի լիարժեք վճռումը, երբ պետությունն ու նրա ծառայողները բաժանված են կրոնական այն հիմքից, որը ձևավորել է հոգևոր աշխարհը և նկարագրող ժողովրդի, ում կյանքի ուղին նրանք կոչված են որոշելու և ում ձգտումները նրանք պետք է իրագործեն:

Ա ստծո և միմյանց հանդեպ սերն է, որ խաղաղություն և համերաշխություն պիտի բերի բազում տազնապնդող ապրող այս աշխարհին, բացառի մարդկանց, ազգերի իրավունքների ոտնահարումը, նրանց սրբությունների և հոգևոր արժեքների կործանումը: Այդպիսի սիրով պիտի հաղթահարվեն չքավորությունը, հիվանդությունները, աղետների պատճառած հոգսերն ու վնասները: Այդպիսի սիրո լույսով աշխարհը պիտի նորոգվի, երկիրը երկինք դառնա, մարդկային կյանքով Աստված փառաբանվի:

Ա ստված կազմեց և օրհնեց ընտանիքը, որ այն հաստատված մնա, աճի և բազմանա սիրո մեջ և արտաքույի Աստծո փառքը, Աստծո ներկայությունը և Աստծո խնամքը արարչության և բոլոր մարդկանց հանդեպ: Ընտանիքը կոչված է շարունակելու Աստծո արարչագործությունը և պաշտպանելու մարդկային հոգու աստվածապատկեր նկարագիրը: Իր այս կոչումով ընտանիքը ստիք է սնուցողը, կրողն ու փոխանցողը աստվածադիր պատվիրանների, որոնց վրա հաստատվում է կյանքը տերունապարզե, և կառուցվում են հարաբերությունները դեպի մերձավորը, առ մարդը և առ Աստված: Ընտանիքներում սերմանվող արժեքներն են, որ դրսևորվում և տեղ են գտնում կյանքի մեջ: Ինչը կկարևորվի ընտանիքներում, կուսուցանվի ուղղակի կամ անուղղակի միջոցներով՝ ազնվությունը թե կեղծիք, նախանձ թե բարի կամեցողություն, ատելություն թե գրասրտություն, չարախնդրություն, արհամարհանք թե կարեկցություն ու մարդասիրություն, ամենը կարտահայտվի նաև հասարակական կյանքում:

Ա զգ ու պետություն համախմբված՝ ջանքեր պիտի գործադրենք հաղթանակի առաջնորդելու Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության հարցի խաղաղ կարգավորումը՝ Արցախի մեր ժողովրդի ազատ ապրելու իրավունքի ճանաչումով: Մեր պատմության և սե-

րունդների առջև պատասխանատվությամբ ջանքեր պիտի գործադրենք նաև հայ-թուրքական հարաբերությունների կարգավորման գործընթացներում: Խաղաղությունն ու համագործակցությունը եղել ու մնում են սկզբունքային արժեքներ մեր ժողովրդի համար, որոնց ուղղությամբ քայլեր ձեռնարկելով՝ հաստատում պիտի մնանք մեր իրավունքների պաշտպանության դիրքերում: Մեր գերագույն նպատակը Հայրենիքի և մեր Եկեղեցու, հոգևոր և ազգային մեր կյանքի, մեր հավատքի պաշտպանությունն է, որ ամեն ժամ վկայվի գործերով, սիրով ու արդարությամբ միմյանց հանդեպ:

Տ իրոջը փնտրել նշանակում է ընթանալ դեպի Աստված, ընդունել Նրա փրկարար կամքը, հետևել Նրան: Տիրոջը փնտրել նշանակում է հանդիպել, տեսնել Նրան մարդկանց կերակրելիս, թշկնելիս, մխիթարելիս, հույս, հավատ ու կյանք պարգևելիս, կեղծիք ու երեսպաշտությունը սաստելիս, մարդկանց խաղաղության, արդարության, ճշմարտության ուղիով առաջնորդելիս:

ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ

Ա մուր պահենք հայ ինքնությունը, որն արտահայտվում է ոչ միայն ազգային պատկանելությամբ, այլև Հայրենիքի հանդեպ նվիրումով, մեր նախնյաց ժառանգության արժեքներով, մեր ժողովրդի նկարագրի անբաժանելի մասը դարձած քրիստոնեական արժեքների հանդեպ հավատարմությամբ ու նախանձախնդրությամբ:

Մ եր օրերում, նաև մեր կյանքում հավատաշեն գործերի, աստվածահաճո բազում ձեռնարկների կողքին ցավով կարելի է տեսնել աստվածամեծ ընթացքներ, մեր ժողովրդի քրիստոնեական նկարագրին անհարկ բարքեր, ազգային նվիրական արժեքանակ կարգի խաթարում, նաև՝ հոգևոր անտեսումով նյութականի, դրամի գերարժեևորում, որը դառնում է գլխավոր նպատակ՝ փոխանակ լինելու կյանքի արդար ու բարի ընթացքը կազմակերպելու միջոց: Նման դրսևորումները, հաստատապես, պարպում են կյանքը Քրիստոսի կենարար ներկայությունից, գրկում այն հոգևոր տուրախությունից, գրասրտությունից, մարդասիրությունից, ազնիվ ու վեհ զգացմունքներից, տերունաշնորհ փրկությունից:

Հ զոր ու ծաղկուն Հայրենիքը հույսն ու երաշխիքն է մեր լուսավոր գաղիքի, ապահովությունը, բարգավաճումն ու բազմապատկումը մեր ընտանիքների, գրավական հայրենադարձության, գորեղ կովանք հայապահպանության, որ Սփյուռքում ապրող հայության սերունդները հարազատության անուր կապով կապված լինեն Մայր Հայրենիքին և մասնակից՝ հայրենական կյանքին:

Մ եր պատմության ճոր այգաբացն է՝ լեցուն մեր անկախացյալ երկրի և ազգային կյանքի զարթոնքի հույսերով: Մեր հայրենա այս տեսիլքով վերապրեցինք առավել ղեկավարն ու բարդ ժամանակներ, համբերեցին ծանր փորձությունների, տոկացին հալածանքների ու նեղությունների մեջ, աքնցին ու ստեղծեցին արդար վաստակով և Հայրենիքի համար ելան անհավասար մարտերի: Պարտք ունենք մեր հայրերի և սերունդների առջև՝ շենացնելու մեր երկիրը, մարմնավորելու ազգային մեր իղծերը:

Մենք կարող ենք ունենալ քաղաքական ու տնտեսական հեռանկարները, ազգն ու երկիրը շենացնելու տարբեր ծրագրեր ու ակնկալիքներ, դրանց իրագործման տարբեր ուղիներ, սակայն արդարությունը, օրինահարգությունը, միայնաց հանդեպ հարգանքը, համերաշխությունը, հասկացողությունը ոգին բոլոր պարագաներում, նաեւ՝ ընտրական գործընթացում, կենսական պահանջ են՝ միավորվելու համար մեր նպատակների շուրջ եւ վկայելու կյանքը վերափոխելու մեր ձգտումն ու կամքը: Այսպիսի ընթացքով, հոգեւոր-բարոյական արժեքներն ու սկզբունքները կյանք դարձնելով՝ միշտ պիտի ունենանք առաքյալի բերած քաջալերությունը, որ Աստված, Ով հարություն տվեց մեր Տիրոջը, մեր կյանքն էլ պիտի օրինի հարությունը ու զարթոնքով:

Պատվական պարգևը Փրկչի համար քրիստոնյան ինքն է, ով մարդու սրտով ընդունել է «Աստված մեզ հետ է» մարգարեաբարբառ ավետիսը եւ ջանում է կյանքի ամեն մի օրն ապրել աստվածային կամքի համաձայն, ինչ առ Աստված հավատքով, այլոց հանդեպ սիրով, Փրկչի հետ հոգեւոր մոտեցումով: Փրկչի շնորհներով վերածնված մարդը վերափոխում է կյանքը՝ այն առաջնորդելով միշտ դեպի բարին, ավելի լավ ու կատարյալ: Տիրոջ ներկայության եւ Նրա ողորմության անստվեր շողերի առջեւ, ինչպես ասում է սր Գրիգոր Նարեկացին, հալչում են մեղքերը, ողջանում են վերքերը, վերանում են ապականությունները, նահանջում են տխրություններն ու հեծությունները, փախչում է խավարը, եւ տիրում է ամենախնամ բազմփորությունը Բարերար Աստծո:

ԽՈՍԱՔԵՐԻՑ

Ունենքն ապրում է անհանգստության մեջ, չունենոր՝ նեղսրտության, ընդհանուր հասարակությունը՝ օտարացման: Հանուն նյութականի են մարդիկ հնարներ փնտրում կողոպտելու, գրկելու, նվաճագնելու: Հանուն նյութականի են օրենքներ խախտում, պաշտոն չարաշահում, իրավունք ռոտահարում, միմյանց կործանում: Հանուն նյութականի, ավաղ, երբեմն նաեւ՝ Աստծո անունով՝ ընդդեմ Աստծո: Այն, ինչ ծնունդ է առնում հանուն Աստծո, բարիք է մարդկանց համար, մխիթարություն ու խնդություն: Աստծո հետ մարդու համար գործում են կյանքի այլ չափանիշներ, գոյության իմաստի այլ սկզբունքներ ու արժեքներ:

Մեր պատմությունն իսկ վկայում է, որ Փրկչին հավատարմությամբ է մեր ժողովուրդը կերտել իր ստեղծագործ կյանքի հաղթանակները եւ մշակույթի վերելքները: Մեր Տիրոջ հետ ենք դիմակայել փորձություններին, վեր հանել ավերակներից, վերապրել ցեղասպանություն: Մեր Տիրոջ գործությամբ Սփյուռքում վերընթելով ենք ու պահպանել մեր ինքնությունը, աշխարհաստիճան միասնականությամբ վերահաստատել մեր ազատ պետականությունը, մշտապես վառ պահել տեւիքը մեր ավետյաց երկրի, այլեւ՝ հավատը, որ Տերը համախմբելու է մեզ մեր Հայրենիքում:

Մարդկային կյանքի հիմքում Քրիստոսը դրեց սերը, որպեսզի կատարյալ լինի մարդը, եւ ոչինչ չպակասի մարդուն: Մեր ստեղծում է, կերտում ու հաստատում է ոչ՝ կործանում. լուսավորում է, հուսադրում, խինդ ու երանություն է պարգևատրում եւ ոչ՝ անորոշության ու վիստարության մատնում, վիշտ ու տրտմություն բերում: Մեր բարիքի ու երջանկության

աղբյուրն է, վե՛սն է խաղաղության ու արդարության, քաջալերությունը՝ միմյանց աջակցության ու գորակցության՝ հանուն մարդկության բարոյ, միշտ զարգացող առաջընթաց կյանքի:

Երբ մարդկային խոհերն ու գործերը ծնունդ են առնում եւ առաջնորդվում Աստծո հանդեպ հավատքով ու միմյանց հանդեպ սիրով, դա Քրիստոսի մեջ եղող կյանքն է: Երբ խնամքն ու աջակցությունը հասարակության նկարագիրն ու բնական վիճակն են, դա Քրիստոսի մեջ եղող կյանքն է, երբ 30 արձաբով չեն հարթվում հողաշայակն կեղծիքի ու մատնության ուղիները եւ պիղատոսյան անտարբերությամբ անարդարություններ չեն իրագործվում, դա այն կյանքն է, որ Քրիստոսի մեջ է, երբ նեղության թե լիության մեջ աղոթքը եւ առ Աստված փառաբանությունն են մարդկանց շուրթերին, ու ընտանիքներում հասակ են առնում բարեպաշտ զավակներ՝ դա այն կյանքն է, որ Քրիստոսի մեջ է, եւ որին Աստծո բարեխնամ շնորհով կանչված է մարդկությունը:

Չարդ դադար չունի, գործում է օրնիքում եւ գործում է մարդկանց միջոցով: Չարդ ճանապարհի է հարթում, երբ կյանքում պակասում է նախանձախնդրությունը՝ ճշմարտության հանդեպ, եւ սուտը գտնում է իր համակիրներին: Չարի խաբեպատիր ընթացքները գործանում են, երբ մարդը հեռանում է Քրիստոսի ուսուցանած սկզբունքներից՝ կյանքը լցնելով կեղծիքներով ու խեղաթյուրումներով: Այսպես է, որ իրողությունների ներկայացումը ձեւափոխվում է բանասերկության եւ անճիշտ գնահատականների, կրոնի ընկալման մեջ կամայական ու շահախնդիր մեկնաբանություններ ծնունդ են տալիս աղանդների, մարդու իրավունքի պաշտպանության պահանջով պարտադրվում են երբեմն նաեւ հասարակության մտածելակերպին ու արժեհամակարգին անհարիր բարքեր: Այսպես է, որ աշխարհում բարոյականությունը տեղի է տալիս ապարդույականության առջեւ, խոսքի ազատությունը վերածվում է խոսքի սանձարձակության, վկայությունը՝ ճշմարտության խեղումի:

Կյանքն ալեկոծող իրողություններից աշխարհը կծերբազատվի, երբ մարդիկ ընդունեն Քրիստոսի ճշմարտությունը, երբ իրենց հավատավոր գործերով վկայեն Տիրոջ ներկայությունը եւ առաքյալի պես բարձրաձայնեն. «Իմ մեջ կայ Քրիստոսի ճշմարտությունը» (Բ Կորնթ. ԺԱ 10): Ճշմարտությունը կրելով միայն մարդկությունը կարող է ապաստվել կյանքի առաջընթաց, բարեփոխում, բարի արդյունք ու զարգացում, քանզի ոչինչ մնալուն չի կառուցվում խաբեության վրա, ոչ մարդկային հարաբերություններ, ոչ բարվոր հասարակական կյանք ու պետականություն: Երբ ճշմարտությունը մարդկանց մեջ է, արժեգործ է նվիրում, արդարություն, եղբայր-սիրություն, բայց ճշմարտությամբ առնում են գործություն եւ գործի վերածվելու ուժականություն:

Ապրենք ու գործենք Քրիստոսի ճշմարտությամբ, Նրա խոսքն ու պատգամները դարձնենք մեր կյանքի խավարացի լույսը, մեր հանդեպ Նրա սերն ու ողորմությունը՝ մեզ միավորող ուժը, ազգի միասնությունը կերտող գործությունը: Անխախտ ու ամուր պահենք մեր միաբանությունը, համերաշխության ոգին, խնամք տանենք եւ հոգանք միմյանց համար, մեր երկրի, հոգեւոր եւ ազգային մեր կյանքի վերելքի համար: Միայն այսպես, միմյանց այսպես պիտի կերտենք շեն ու բարոյ մեր Հայրենիքը:

ՎԱՆԵՆՔ ԹԱՅՆ ՈՒ ՉՈՐԸ ՄԻԱՄԻՆ ԱՅՐԵԼՈՒ ՏԵՈՒԻ ԺՈՐՉԱՌՈՒԹՅՈՒՆ

Սկզբը՝ էջ 4

Իր նախորդների սկսած գործը չէր կարող չշարունակվել Գեորգյան ճեմարանի նախկին սան՝ այսօր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Բ Վեհափառ Հայրապետի կողմից: Եվ շարունակվեց, շարունակվեց միանգամայն այլ մտտեցումով և այլ խորքով:

Վեհափառի ջանքերով ճեմարանը 2002 թ. հունիսի 19-ին ՀՀ Կառավարության որոշմամբ ստացավ բարձրագույն ուսումնական հաստատության կարգավիճակ, որը ճեմարանի տեսչությանը հնարավորություն տվեց ճեմարանականների ուսումնասիրությունը դնել ավելի ամուրի հիմքերի վրա: Ստեղծվեցին մասնագիտական մի շարք ածիոններ՝ աստվածաբանության, եկեղեցագիտության, լեզվաբանության, պատմության և իմաստասիրության, որոնց

շնորհիվ համապատասխան առարկաների ուսուցումը դարձավ ավելի հիմնավոր և ըստ համալսարանական չափանիշների:

Այստեղ դասավանդում են հանրապետության գիտական տարբեր հիմնարկների ու բուհերի առաջատար մասնագետները, ինչպես նաև այն երիտասարդ հոգեւորականները, որոնք վերադարձել են արտասահմանում կր-

գամայն արդիական մարզագույնով, նաեւ՝ հանդիսությունների սրահը, որտեղ անցկացվում են զանազան միջոցառումներ, գիտաժողովներ, բանախոսություններ և այլն: Խորհրդային տարիներից ի վեր հայոց կաթողիկոսներն ապրում էին մի նվիրական երազով՝ վերականգնել Հայ Եկեղեցու այն մեծ կորուստը, որ ունեցավ Մեծ եղեռնի, ապա և խորհրդային անաստվածության ավերիչ տարիներին, երբ խոնարհվում ու փակվում էին աղոթքի տները, նահատակվում, աքսորվում ու բռնադատվում հոգեւորականները: Այս դժվարին աշխատանքը եւս մեծապես իրագործում ստացավ շնորհիվ Ամենայն Հայոց 132-րդ Կաթողիկոսի ջանքերի: Այսօր Հայաստանյայց Առաքելական Եկեղեցում քահանայապետություն են 6 տասնյակից ավելի եպիսկոպոս, 200-ի հասնող վարդապետ ու արքեպ, համարյա նույնքան սարկավազ ու ծխական քահանա: Սակայն դեռես պետք է ասել՝ «բազում են հունձը, եւ սակայն՝ մշակը»:

Կրթության հանդէպ Վեհափառ Հայրապետի նախանձախնդրությունը դրսևորվում է երիտասարդ հոգեւորականների մասնագիտական հետագա պատրաստվածության պարագայում եւս: Այսօր մեր եկեղեցու երիտասարդ տանկակ արքեպներ իրենց գիտելիքներն են հարստացնում տարբեր երկրների և տարբեր եկեղեցիների համակարգերում գործող աստվածաբանական բարձրագույն հաստատություններում՝ ձեռք բերածը մեր ժողովրդին ու եկեղեցուն ծառայեցնելու ազնիվ մղումով:

Հոգեւոր սպասարկուների պատկառն հնարավորինս արագ լրացնելու նպատակով տարիներ առաջ բացվեց նաեւ քահանայից պատրաստության երկամյա լսարանը, որի դիմորդները հանրապետության տարբեր շրջաններից ժամանած բարձրագույն կրթությամբ մասնագետներ են, որոնք իրենց հետագա գործունեությունը տեսնում են քահանայի առաքելությամբ Եկեղեցում ծառայելու մեջ: Այսօր նրանցից շատերը համայնքի կողմից սիրված ու հարգված սպասավորներ են:

Ցավով պետք է նշել, որ մեզանում կան մարդիկ, որոնք քննադատության թիրախը նաեւ հանրակրթական դպրոցներում Հայ Եկեղեցու պատմություն առարկայի դասավանդումն է: Հիշեցնելով եւ հանգստացնելով նման անձանց՝ ասենք, որ այս առարկայի նպատակը ոչ թե, ինչպես իրենք են ասում, «հավա-

տացյալներ» կամ «կրոնամուկներ» պատրաստելն է, այլ դպրոցականների, ինչու չէ, նաեւ ուսանողության, որոնք աղանդների ցանցն ընկնելու ամենախոցելի թիրախն են, ազգային ինքնագիտակցությունը բարձրացնելը, մեր հայրերի դարավոր ու փորձված անցած ուղուն, մեր ազգային-եկեղեցական տոներին ու ծիսական արարողություններին ծանոթացնելը, նրանց՝ նորամուծ ու կասկածելի հոգեւոր կոչվող հոսանքների մերժելի քարոզչությունից հնարավորինս զերծ պահելն ու մեր սրբանուն հերոսների ու նահատակների օրինակով առողջ ու հայեցի, վան ազգայինի ու հայրենյաց միշտ պատրաստ ապագա քաղաքացիներ կրթելը, որպէսզի վարեն այսօրվա պատանին ողորդող դրոշմը դրոշմաբ գեներ ծնողների, ընդլերին ու եղբայրների եւ կամ հենց իր կյանքի վրա չպարպի:

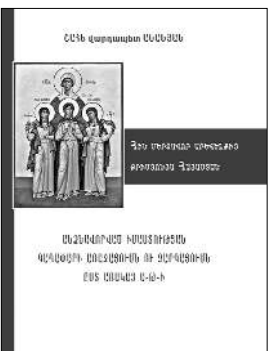
Շարունակությունը՝ էջ 10

ԳԻՐՔԸ՝ ԱՆԱՆՑ ԱՐԺԵՔ...

Սկիզբը՝ էջ 4

Կազմվել է հրատարակվել են Անանի Մանասեցու (ԺՄ դ.) «Մեկնութիւն Աւետարանի Մատթէի» (կազմեց Հակոբ Զոյսեյանը), Գրիգոր Նյուսացու «Տեսութիւն ի մարդոյն կազմութիւն» («Յաղագս կազմութեան մարդոյ», կազմեց Մտեղ Վարդապետը), Ս. Բարսեղ Կեսարացու «Գիրք պահոց» (կազմեց Կիմ Մուրադյանը), Գրիգոր Տաթևացու «Մեկնութիւն մարգարեութեան Տայեայ» (կազմեց Հակոբ Զոյսեյանը), Գեորգ Սկեւռացու «Մեկնութիւն մարգարեութեան Տայեայ» (կազմեց Հակոբ Զոյսեյանը) արժեքավոր երկերի ընագրերը:

Կարելի է նաեւ Հայ Եկեղեցու պատմությանը նվիրված՝ Հովսիկ վրդ. Մովսիսյանի «Հայաստանեայց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցու պատմութիւն», Մատթոս Եպս Իզմիրլյանի «Հայրապետութիւն Հայաստանեայց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցու և Սիս ու Աղթնաբ» (կազմեց Կիմ Մուրադյանը), Գրիգոր Տաթևացու «Պատմութիւն Հայոց» (1772-1860), Երվանդ Տեր-Մինասյանի «Հայոց եկեղեցու յարաբերութիւնները Ասորոց եկեղեցիների հետ», Կարապետ Ժ. վրդ. Տեր-Մկրտչյանի «Հայոց եկեղեցու պատմութիւն», Մեքիստեղ Վրդ. Մուրադեանի «Պատմութիւն Հայաստանեայց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցու», Երվանդ Տեր-Մինասյանի «Ընդհանուր եկեղեցական պատմութիւն» և այլ աշխատությունների վերահրատարակումը:

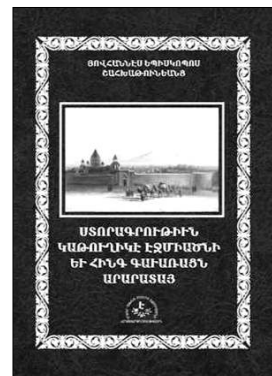

Մշտապես հիշատակելով Հայ Եկեղեցու նվիրյալ գավախներին, սրբերին ու նահատակներին՝ Մայր Աթոռը տպագրել է նաեւ սրբախոսական մեծածավալ գրականություն. լույս են տեսել «Վարք սրբոցի» (գրք. թրգմ.՝ Արշակ Մադոյանի) հատորյակները, «Երկու ուխտավոր» (Սահակ Եպս Մաշայան) երկը, «Հայոց «Վարք սրբոց»-ի վրացական խմբագրություն» (հին վրաց. թրգմ.՝ Պ. Մուրադյանի) աշխատությունը, Ասահիւր Պարսամյանի «Շուշան-Վարդեհի», «Օշկնորի բույրը կամ սուրբ Վահան Գողթնացի» կամքագրական վիպակները և բազմաթիվ այլ գործեր, որոնք եւ գեղագիտական արժեք ունեն, եւ պատմական կարեւոր տեղեկություններ են հաղորդում:

Հրատարակվում են օտար լեզուներից եւ գրաբարից թարգմանություններ, հայագիտական,

եկեղեցագիտական, մեկնողական գրականություն, ինչպես նաեւ՝ քրիստոնեական բարոյագիտական, ուսուցողական գրքուկներ:

Տպագրվել են աստվածաբանական արժեքավոր ուսումնասիրություններ. Շահե վրդ. Անանյանի «Հին Մերձավոր Արեւելքից Բրիտանիա Հայաստան. անձնավորված իմաստության գաղա-

փարի առաջացումն ու զարգացումն ըստ Առակց Ա-ձ-ի» աշխատության մեջ, ըստ Աստվածաշնչի կանոնականացված բնագրի, ներկայացված են Առակց գրքի Ա-ձ գլուխների մեկնությունն ու բացատրությունը: Այն ոչ միայն արժանանում է աստվածաշնչյան դրվագներն ու գաղափարները, այլեւ փորձում է դրանք դիտարկել Հին աշխարհի եւ վաղ

քրիստոնեական ժամանակաշրջանի թեւակոխած փիլիսոփայական-աստվածաբանական դպրոցների գաղափարների լույսի ներքո: Չաքարիա վրդ. Բաղույանի «Անապակ բաժակի խնդիրը Հայոց Եկեղեցում» ուսումնասիրության նպատակն է ցույց տալ, թե ինչպես է մեր եկեղեցին մեկնաբանել սուրբգրային այս կամ այն տեղին, փաստերի եւ հակափաստարկների միջոցով հիմնավորել անապակ գինով պատարագելու իր ավանդությունը:

Ուշագրավ է ԺԳ դարի Կիլիկյան Հայաստանի մեծագույն մտածող, եկեղեցական եւ քաղաքական գործիչ Գեորգ Արքեպետ Սկեւռացու «Մեկնութիւն

Գործք առաքելոց» մեկնողական երկի լույս ընծայումը:

Մայր Աթոռի հրատարակչական բաժնի արդյունաշատ գործունեության շնորհիվ հանրության սեփականությունն են դարձել քրիստոնեական բարոյախրատական գրականության այնպիսի գանձեր, ինչպիսիք են Եփրեմ Ասորու «Հոգեւոր խրատներ», Պողոս Պատրիարք Արիւստակոսե «Խրատի թանգարան», Անտոն Մեծի «Հոգեւոր խրատներ», Կյուրեղ Երուսաղեմացու «Կոչումն Ընծայության» եւ այլ երկեր:

Վերջերս վերահրատարակվել է Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի միաբան Հովհաննէս Եպիսկոպոս Շահիպաթուկյանցի (1799-1849 թթ.)՝ 1842 թվականին տպագրված «Ստորագրութիւն Կաթողիկէ Էջմիածնի եւ հինգ գաւառացի Արարատայ» երկհատոր աշխատությունը, որը փաստական նյութ է բովանդակում Ս. Էջմիածնի Մայր տաճարի, Վաղարշապատի սրբավայրերի ու հուշարձանների, ինչպես նաեւ Արարատի հին գավառների վերաբերյալ:

Միայն 2013 թվականի ընթացքում տպագրվել է 26 անուն գիրք:

Այսպիսով՝ հավատարիմ իր ուխտին՝ Հայ եկեղեցին այսօր են անասիման նվիրումով շարունակում է պահել ու պահպանել մշակութային արժեքները, հոգեւոր գանձերը, սրբազան ավանդությունները:

Արիստէ ԶԱՆԹԻՅԱՆ

2009 թ.

Հոկտեմբերի 18: Արմավիրում օծվեցին Սբ Սարգիս մատուռ-եկեղեցու տուրք Սեդանը, մկրտարանը:

Նոյեմբերի 1: Օծվեց Մասիսի Սբ Գեորգ եկեղեցին (բարեր.՝ Գագիկ Աղիբեկյան և Արթուր Արա-համյան, ճարտ.՝ Դրաշ Գաապա-րյան):

Նոյեմբերի 5: Տեղի ունեցավ Գեղարքունիայի թեմի Մարտիրոսյան համայնքի Սբ Գեորգ բազիլիկ եկեղեցու օծման և բացման արա-րողությունը (բարեր.՝ Հովսիկ Պետ-րոսյան): Եկեղեցին կառուցվել էր 19-րդ դարի առաջին կեսին՝ 1830-1840 թթ.՝ Բայազետից գաղթած և Մեհանի ավազանում հաստատ-ված մեր հայրենակիցների կող-մից: Խորհրդային շրջանում այն վերածվել էր մարագի, ամբողջո-թյամբ քայքայվել է գտնվում էր վթարային վիճակում:

Նոյեմբերի 12: Արցախում օծ-վեց 13-րդ դարից իբրեւ արքայա-րայտի, բայց խորհրդային իշխա-նության տարիներին խոտորակա-ծ Շուշիկավանքի Սբ Աստվածածին եկեղեցին: Եկեղեցին հիմնովին վե-րանորոգվել է ԼՂՀ պաշտպանու-թյան խախտի խախտարար Սամվել Բաբայանի ու նրա եղբոր՝ Կարո Բաբայանի բարերարությամբ, իսկ տարածքի բարեկարգման ու հա-րակից շինությունների կառուց-ման ծախսերը հոգացել է արցախ-ցի գործարար Տիգրան Խաչատ-րյանը:

Նոյեմբերի 14: Օծվեց Արմավի-րի տարածաշրջանի Արգավանո-համայնքի Սբ Հովհաննես եկեղե-ցին: Եկեղեցին կառուցվել էր դե-ռենս 1800 թվականին, բայց հետա-գայում խոտորակվել էր, ավերակնե-րի տեղում կառուցվել էր մի փոքր մատուռ, հենց այս՝ արդեն կիսա-վեր դարձած մատուռի տեղում էլ կառուցվել է Սբ Հովհաննեսը (բա-րեր.՝ Գյուրի ու Ուրախանյան) գա-վակ Հայկ Մուկիսյան):

Նոյեմբերի 22: Տեղի ունեցավ Կեչառիս վանական համալիրի Սբ Կաթողիկոս եկեղեցու և Սբ Նշան մատուռի ար-սեղանների օծումը:

Նոյեմբերի 24: Կատարվեց Մոսկվայի առաջնորդարանի եկե-ղեցական համալիրի տարածքում կառուցված փոքր եկեղեցու գմբե-թի խաչի օծումը:

Դեկտեմբերի 8: Տեղի ունեցավ Արմավիրի Սբ Հովհաննես Նորա-կառույց եկեղեցու հինգ գմբեթնե-րի, խաչերի օծման արարողությու-նը (բարեր.՝ Գագիկ Շառունկյան):

Դեկտեմբերի 9: Վերածվեց Ա-խաբալայի շրջանի Դիլիսկա գյու-րի՝ 1830 թ. հիմնված Սբ Մարգիս եկեղեցին:

2010 թ.

Ապրիլի 17: Տեղի ունեցավ Գե-րմանիայի Հայկ բարձրագ Սբ Հարու-թյուն հայկական եկեղեցու օրհնու-թյան և օծման արարողությունը:

Հունիսի 6: Կատարվեց Օրլան-դոյի (Ֆլորիդա) Նորակառույց Սբ Հարություն եկեղեցու օծումը:

Հունիսի 19: Կատարվեց Գու-գարաց թեմի Ավետիգյոլ գյուղի Սբ Գեորգ եկեղեցու վերածման ա-րարողությունը: 2009 թ. 6-րդ դարի եկեղեցին վերանորոգվել էր Գու-գարաց թեմի առաջնորդի և «Վերջ Կիմո» բարեգործական կազմակերպության հայաստա-նյան մասնաճյուղի՝ Ստեփանա-վանի տարածաշրջանի գրասենյա-կի համաֆինանսավորմամբ:

Հունիսի 30: Օծվեց Բուդյո-նովկա քաղաքի (Հարավային Ռու-սաստան) Սբ Հարություն եկեղե-ցին (տեղի հայ համայնքի նյութա-կան աջակցությամբ):

Հունիսի 3: Վերածվեց Ախա-բալայի շրջանի Արու գյուղի Սբ Աստվածածին եկեղեցին, որը կա-ռուցվել է 1884-ին: Եկեղեցին վե-րանորոգվել է տարածքը բարե-

«ԿՄՆԱՆՔ... ԲԱՐԵՂԵՆ ՄԵՐ ԿՂԶՈՒ ԳՈՅՈՒԹՅԱՐ»

Հայոց Հայրապետի գահակալության վերջին 5 տարիներին վերածված և նորած եկեղեցիները

կարգվել է ծնունդով Նույն գյուղից, այժմ ռուսաստանաբնակ Ստեփան Խաչատրյանի բարերարությամբ:

Հունիսի 3: Նիկոմիդիայի շրջա-նի Խոջաբեկ գյուղի Սբ Մարգիս եկե-ղեցում կատարվեց օրհնության կարգ: Եկեղեցին կառուցվել է 1840-ական թթ.: Այն վերանորոգվել է տե-րի հոգեւոր հովիվ Արմաշ քհն. Պողո-սյանի նախաձեռնությամբ, եւ տա-րածքը բարեկարգվել է ծնունդով Նույն գյուղից, այժմ ռուսաստանա-բնակ Թաթուլ և Արմեն Ղաթախյան եղ-բայրների բարերարությամբ:

Հունիսի 24: Աճղանստանում կատարվեց հայկական մատուռի օրհնության կարգ: Մատուռը կա-ռուցվել է Կուրդուզ նահանգում տե-ղակայված 33 խաղաղապահ զո-րայինների ջանքերով:

Նոյեմբերի 15: Կոտայք գյու-ղում օծվեց վերանորոգված Սբ Հովհաննես եկեղեցին՝ կառուցված 1854-ին (բարեր.՝ հայր և որդի Հա-րությունյաններ):

Նոյեմբերի 1: Կատարվեց Մար-դարապատ գյուղի՝ 19-րդ դարում կառուցված Սբ Աստվածածին եկե-ղեցու վերածման արարողությու-նը: Եկեղեցին վերականգնվել է բարեկարգվել է ծնունդով արարա-րապատցի՝ ՀՀ Ազգային ժողովի պատգամավոր Նահապետ Գեորգ-յանի հովանավորությամբ:

Նոյեմբերի 7-28: Օծվեցին Շա-հումյանի Սբ Աստվածածին եկեղե-կառույց եկեղեցու գմբեթի, գա-նազակատան խաչերը եւ արաի 12 սյուրները, եկեղեցու ար Սեդանը եւ չորս սյուրները:

1800-ական թվականների վեր-ջին կառուցված Սբ Աստվածածին բազիլիկ եկեղեցու կողքին, որը 1930-ականներին վերածվել էր ա-վերակների, կառուցվել է գմբեթա-վոր եկեղեցի:

Եկեղեցու տարածքն ամբողջու-փին կառուցապատվել է պարս-պապատվել է, տեղադրվել է նե- չե 1980 թ. շենքը ծառայել էր որ-պես ցորենի պահեստ:

Հոկտեմբերի 23: Օրհնվեցին ու օծվեցին Մոսկվայի Նորակառույց ե-կեղեցական համալիրի մայր եկեղե-ցու գմբեթի խաչերը (ճարտ.՝ Ար-տակ Ղուլյան, Մայր տաճարի գմբե-թի ոսկեգծով վեց խաչերը պատ-րաստվել են Ալեքսանդրովսկ քաղա-քի մեքենաշինական գործարանում՝ բարերարությամբ գործարանի տնօրեն Գեորգ Մեխրաբյանի):

խաչքարեր, կառուցվել է հովվա-տուն՝ Նյուրբանյան աջակցությամբ Շահումյան համայնքի նախկին բնակիչ, մոսկվաբնակ Կարեն Հով-հաննիսյանի:

Նոյեմբերի 28: Տեղի ունեցավ Արմավիրի Սբ Ստեփանոս եկեղե-ցու ար Սեդանի, մկրտության ավա-նքակից, սրբապատկերների օծումը: Եկեղեցին վերանորոգվել է հավա-տացյալների համատեղ ուժերով:

2011 թ.

Մայիսի 29: Օծվեց ՌԴ դաշնու-թյան Դոնի Ռոստով քաղաքի Սբ Հարություն Նորակառույց եկեղե-ցին (բարեր.՝ Սահակ Կարապե-տյան և Վարդիմիր Ղազարյան, ճարտ.՝ Միխայիլ Մարգարյան): Ս. Հարություն եկեղեցին կառուցվել է պատմական Ս. Գրիգոր Լուսավո-րիի եկեղեցու տեղում (կառուցված՝ 1783 թ.), որը համայնավարների կողմից քանդվել էր 1965 թ.:

Օգոստոսի 20: ին Կատարվեց Նոր Կեանքի համայնքի Սուրբ Բարսեղ Կեանքացի եկեղեցու օ-ծումը (բարեր.՝ եգիպտաբնակ Բարսեղ Գրգրյան):

Սեպտեմբերի 23: Տեղի ունե-ցավ Մաշտոց Հայրապետ (Սուրբ Աստվածածին) եկեղեցու վերած-ման արարողությունը: Նվիրա-տվությամբ Սամսոն Մարգարյանի՝ ե-կեղեցին համարվել է եկեղեցա-կան սպասքով, սրբապատկերնե-րով:

Հոկտեմբերի 15: Վերածվեց Ար-մավիրի թեմի Մրգաշատ համայն-քի Սբ Աստվածածին եկեղեցին (բարեր.՝ տեղի և տիկին Մազմա-նյաններ, Խաչաբանյան եղբայրներ, Աժ պատգամավոր Նահապետ Գե-որգյան, Կարեն Մկրտչյան, տա-նյակ մոտոհոգ հավաքադասյալներ): Մրգաշատ գյուղի Սբ Աստվածա-ծին եկեղեցին կառուցվել է մատու-ռի վրա, որի շինարարությունն սկսվել էր 1865 թ., իսկ առաջին օ-ծումը կատարվել էր 1903 թ.: Միև-

յին տարիներին այն վերածվել էր թունաքիմիկատների պահեստի, ո-րի հետեւանքով անհնարին էր դառնում եկեղեցում երկար գտնվե-լը: Եկեղեցին հիմնովին վերակա-ռուցվել է Նույն ոճով՝ վերականգն-ման կանոնների համաձայն:

Հոկտեմբերի 21: Արմավիրի մարզի Արգավանոս գյուղում կա-տարվեց Նորակառույց Սբ Աննա ե-կեղեցու օծման արարողությունը (բարեր.՝ մոսկվաբնակ Վահան Ա-վագյան):

Հոկտեմբերի 20: Վերածվեց Լոռու մարզի Թումանյանի տարա-ծաշրջանի Չկալով գյուղի վերա-կառուցված Սբ Աստվածածին եկե-ղեցին (բարեր.՝ Աժ պատգամավոր Կարեն Մարիբեկյան):

Հոկտեմբերի 21: Տեղի ունեցավ Արմավուս գյուղի Սբ Հակոբ եկեղե-ցու օծման և բացման արարողու-թյունը (բարեր.՝ Գյուրգապետ Հրայր Նիկողոսյան):

Նոյեմբերի 24: Կատարվեց Տվեր քաղաքի Նորակառույց եկե-ղեցու խաչերի օրհնության և օծ-ման արարողությունը (բարեր.՝ համայնքի հավատավոր հայրորդի-ներ Վալերի Առուշանյան, Կալերի Հակոբյան և Գագիկ Յազիգյան):

2013 թ.

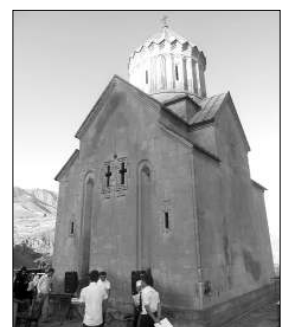
Հոկտեմբերի 12: Օծվեց Եկատե-րինուրդի Նորակառույց Ս. Հովհան-նես Կարապետ եկեղեցին (բարեր.՝ Եկատերինուրդի հայ համայնքի Նահապետ Մասիս Նազարյան):

2014 թ.

Ապրիլի 26: Ձագավանում օծ-վեց Սբ Նշան եկեղեցին (վերա-կանգ. ճարտ.՝ Գայանե Նազու-խանյան):

Մայիսի 10: Արմավիրի մարզի ՋանՖիդա համայնքում կատար-վեց Նորակառույց Սբ Կարապետ եկեղեցու օծման արարողությունը (բարեր.՝ ռուսաստանաբնակ Ար-թուր Կարապետյան):

Մայիսի 30: Արմավիր քաղա-քում տեղի ունեցավ Նորակառույց Սբ Գր. Նաբեկացի եկեղեցու դե-ռուցումը, 12 հիմնարկների և մկր-տության ավագանի օծման արա-րողությունը, հաջորդ օրը՝ բուն ե-

կեղեցու օծումը, որի հիմնարկվեց 2012 թվականին եր կատարվել (բարեր.՝ ռուսաստանաբնակ Կա-րեն Մկրտչյան): Նորակառույց ե-կեղեցին, որի ճարտարապետն է Միքայել Մկրտչյանը, բազիլիկ կա-ռույց է, ունի գանգակառույց:

Հունիսի 5: Մայր Աթոռ Սբ Էջ-միածնում տեղի ունեցավ Հին Կե-հարանի վերաբացման հանդիսա-վոր արարողությունը: Պատմա-կան կառույցը հիմնականում վե-րանորոգվել է Հայկական բարե-գործական ընդհանուր միության նախագահ տիար Պեր Սեդա-կյանի և տիկին Վերա Մեդրակյա-նի ազդեցությամբ բարերարությու-նով:

Սեպտեմբերի 14: Տեղի ունե-ցավ Բերդ քաղաքի Նորակառույց՝ Ս. Հովհաննես եկեղեցու օծման ա-րարողությունը (հիմնարկվեց կա-տարվել էր 2012 թ. մայիսի 20-ին, բարեր.՝ լուսաբնակ պրն Ջոն Սթի-վենս (Ֆրեզնո, ԱՄՆ), ճարտ.՝ Ար-տակ Ղուլյան):

«Հայաստանայց եկեղեցին ծառայեց հայ ժողովրդին՝ ամեն բանից առաջ ստեղծելով հոգեկան միություն եւ, հետեաքար, զօրութեան այն գեղինը, որ հողից անելի ամուր եւ տոկուն եղաւ, քաղցի անելի կարծր. այնքան, որ երբեմն առանց հողի ու քարի կարողացաւ մեզ դաժնել երկար դարեր...»

Գարեգին Ա

2009 թ.

Հունվարի 10: Աշխատանքային այց Մեծիկայի Միացյալ Նահանգներ:

Հուլիսի 14: Մեկօրյա պաշտոնական այց Մոսկվա:

Սեպտեմբերի 26: Հայրապետական այցելությամբ մեկնեց Արցախ՝ թեմի վերաբացման 20-ամյակին մասնակցելու համար:

Նոյեմբերի 12: Միրիայի Արաբական Հանրապետության Նախագահ Բաշար Ալ-Ասադի եւ հայ համայնքի հրավերով եռօրյա պաշտոնական եւ հովվապետական այցով մեկնեց Միրիա:

Նոյեմբերի 24: Միջեկեղեցական եւ հովվապետական եռօրյա այցով մեկնեց Մոսկվա, ուր կատարեց Մոսկվայի առաջնորդանիստ եկեղեցական համալիրի տարածքում կառուցված փոքր եկեղեցու զմբեթի խաչի օծումը: Այցի ընթացքում հանդիպում ունեցավ նաեւ Համայն Ռուսիո եւ Մոսկվայի Պատրիարք Լորին Սրբություն Կիրիլ Պատրիարքի հետ:

2010 թ.

Փետրվարի 15: Երկօրյա այցով մեկնեց Երուսաղեմի Հայոց Պատրիարքություն: Այցի ընթացքում Երուսաղեմի Հայոց Պատրիարք Թորգոմ արք. Մանուկյան:

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Բ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՎԵՐՋԻՆ 5 ՏԱՐՎԱ ՀՈՎԱԿԱՊԵՏԱԿԱՆ ԱՅՑԵՐԸ

Նին փոխանցեց նաեւ ՀՀ Նախագահ Սերժ Սարգսյանի կողմից Պատրիարքին շնորհված «Սուրբ Մեսրոպ Մաշտոց» շքանշանը՝ գահակալության 20-ամյակի եւ ծննդյան տարեդարձի առիթով:

Սեպտեմբերի 5: Հովվապետական այցով մեկնեց ԱՄՆ հայոց Արեւմտյան թեմ: Սեպտեմբերի 9-ին Բոստոնում հանդիսապետեց Հայոց ցեղասպանության հիշատակին նվիրված հուշակոթողի օրհնության արարողությունը: Սեպտեմբերի 11-ին, ձեռամբ Վեհափառ Հայրապետի, տեղի ունեցավ թեմի առաջնորդանիստ Ա. Ղեւոնդ Նորակառույց եկեղեցու օծման արարողությունը (Ք. Բորբեն):

2011 թ.

Հունվարի 9: Աշխատանքային այց ԱՄՆ:

Հունվարի 21: Նախագահեց

Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների (Եւր Յորք) Արեւելյան թեմի թեմական խորհրդի ժողովը:

Մարտի 10: Հայրապետական մեկշաբաթյա այցով մեկնեց Ֆրանսիա:

թյուն Նորակառույց եկեղեցու օծման արարողությունը:

Հունիսի 10: Միջեկեղեցական եւ հովվապետական վեցօրյա այցով մեկնեց Վրաստան՝ հրավերով Վրաց Ուղղափառ Եկեղեցու

իշխ Բ Կաթողիկոս-Պատրիարքի եւ Վրացիայի թեմի թեմական խորհրդի:

Հունիսի 27: Հովվապետական այցով մեկնեց Սանկտ Պետերբուրգ:

Հունիսի 29: Հովվապետական այցով մեկնեց Ռիգա (Լատվիայի Հանրապետություն):

Սեպտեմբերի 11: Մեկնեց Վալոն դրոի թեմ, ուր հանդիսապետեց Ս. Խաչ վանքի վերածման արարողությունը:

Հոկտեմբերի 7: Հայրապետական այցով մեկնեց ԱՄՆ հայոց Արեւելյան թեմ:

2012 թ.

Հունիսի 28: Հովվապետական այցով մեկնեց Ֆրանսիայի հայոց թեմ՝ Մարսել, ուր հանդիսապետեց Սրբոց Թադրմանյաց եկեղեցու օծման 80-ամյակին նվիրված միջոցառումները: Մարտելում Լորին Սրբությունը մասնակցեց նաեւ Հայ Առաքելական Եկեղեցու եկրոպական համագումարին, ունեցավ պաշտոնական հանդիպումներ ջաղաքային իշխանությունների, ինչպես նաեւ Ֆրանսիայի թեմական եւ համայնքային կառույցների ներկայացուցիչների հետ:

Հուլիսի 24: Հայրապետական այցով մեկնեց Իտալիա:

Այցի ընթացքում Լորին Սրբությունը հանդիպումներ ունեցավ Մայր Աթոռ Սբ Էջմիածնի բարերարների հետ՝ ընկալելով իրենց կողմից ստանձնած՝ Մայր Աթոռի տարբեր ծրագրերի ընթացքը:

Շարունակությունը՝ էջ 11

ՎԱՆԵՆՔ ԹԱՅՆ ՈՒ ՉՈՐԸ ՄԻԱՄԻՆ ԱՅՐԵԼՈՒ ՏԻՈՒՐ ԺՈՐՉԱՌՈՒԹՅՈՒՆԸ

Սկզբը՝ էջ 8

Եվ հենց այս նպատակով էլ Մայր Աթոռի քրիստոնեական դաստիարակության կենտրոնն ստանձնեց հանրակրթական դպրոցներում Հայոց Եկեղեցու պատմություն առարկայի դասավանդման հետ առնչվող խնդիրների վերահսկողությունը: Տարբեր մարզերում ու տարածաշր-

մակերպվում է «Լավագույն ուսուցիչ» հանրապետական մրցույթը, որն անց է կացվում հայոց լեզու եւ գրականություն, հայոց պատմություն, Հայոց Եկեղեցու պատմություն եւ բնագիտական առարկաների գծով, օլիմպիադաներ, մրցույթներ եւ բազում այլ ուսուցողական միջոցառումներ:

Հավելելով ասեց, որ ՀՀ պաշտպանության որոշմամբ Մայր Ա-

թոնի ազատագրական շարժումներին մասնակցելուց, իսկ շատ հաճախ հենց ինքն է գլխավորել ժողովրդին՝ այստեղ եւս Նահապետականության պատգամը կիսելով իր ազգական գավալների հետ: Մեր օրերում եւս Հայոց Եկեղեցու պատմությունը, իրենց փառապանք նախնայաց օրհնակով, ոչ միայն զինվորի կարգավիճակով ծառայում են Հայոց բանակում, այլեւ որպես Հայ Եկեղեցու հոգեւոր խոսքի փոխանցողներ՝ իրենց չափազանց կարեւոր նպատակը բերում մերօրյա զինվորների հոգեւոր-բարոյական նկարագրի կերտմանը: Հոգեւորականությունն այսօր Հայոց բանակի լիիրավ մասն է կազմում, նրանք եւս՝ գեղեցիկ ծնողներին, թշնամուց պաշտպանում են երկիրն ու հայրենին այնպես, ինչպես աշխարհականները՝ վրան հենց արցախյան գոյապայքարը: Վասն հայրենի հողի պաշտպանության՝ շատ հոգեւորականներ ու ճամբարականներ կոչվեցին՝ ոմանք ընդմիջում մնալով մարտի դաշտում:

Մի կարեւոր հանգամանք եւս. շատ զինվորներ հենց բանակում են հաղորդ դառնում քրիստոնեությունը, ազգային հոգեւոր տոներին ու ծեսերին, այսպես եւ մկրտվում ու դառնում քրիստոնյա՝ զինվորագրվելով մեծն Վարդանանց սուրբ Բանա-

կին: Զերին է հայտնի, թե զինված ուժերում հուսահատության մեջ ընկած որքան կյանքներ են փրկվում հոգեւորականի հետ շփումների արդյունքում: Զիչ չեն նաեւ դեպքերը, երբ հոգեւորականի օգնությամբ արևմտափոր, օտարին մանկուրտացած երիտեղեցի ու արդեն գիտակցված զինվորագրվում Հայոց բանակին, ասել է թե՛ փարվում ազգային իր արմատներին՝ պատրաստ պաշտպանելու հայրենիքն ու հայրենին:

Մնութաբանի է նաեւ այն դեպքերը, որ ունեն հոգեւորականները կալանավորվելով: Ծակատագրի բերումով,

հաճախ պատահական դիպվածով հանցանք գործած ու դատապարտված կանանցից ու տղա-մարդկանցից շատերը, դարձի գալով, ապաշխարելով, մեկընդմիջում հեռանում են հանցավոր ճանապարհից, գզընում ու փոխում կյանքի ընկալումը՝ տուն ու ընտանիք, հանրային կյանք վերադառնալով:

Մեծ եղեռնից հետո իրենց պատմական հողերի վրա ապրող մեր ժողովրդի զգալի հատվածը դարձավ աշխարհասփյուռ, դարձավ ևճոճե ու վտարանդի: Այսօր դժգույն է գտնել մի աշխարհամաս, ուր հայը խարխիս գցած չլիկ:

Շարունակությունը՝ էջ 11

ջաններում պարբերաբար կազմակերպվում են մասնագիտական սեմինարներ՝ Հայոց Եկեղեցու պատմություն առարկայի ուսուցիչների համար:

Եկեղեցու հովանավորությամբ արդեն մի քանի տարի է, ինչ կազ-

թոնի տրամադրվեց Վաղարշապատի թիվ 13 միջնակարգ դպրոցը, որը վերանվանվեց «Եօրենկեան» միջնակարգ դպրոց:

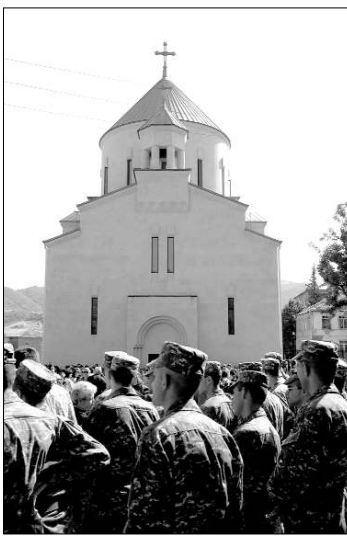
Ինչպես վկայում են գրավոր աղբյուրները, Հայոց Եկեղեցին անմասն չի մնացել նաեւ ազգա-

ՎԱՆԵՆՔ ԹԱՅՆ ՈՒ ՉՈՐԸ ՄԻԱՄԻՆ ԱՅՐԵԼՈՒ ՏԽՈՒՐ ԾՈՐՉԱՌՈՒԹՅՈՒՆԸ

Սկզբը՝ էջ 10

Ինչպես անցյալում, այսօր ես առավելապես եկեղեցի է նրանց ինքնության հիմնական միավորողը՝ ոչ միայն ազգային ու ընկերային, այլև հոգեւոր ու մշակութային հարաբերությունների առումով: Դարեր շարունակ Հայոց եկեղեցին, ունենալով իր ժողովրդի ոչ միայն հոգեւոր, այլև աշխարհիկ իշխանությունը լինելու փորձառությունը, իր կարելին ու հաճախ նաեւ անկարելին գործադրելով, պահեց ու պահպանեց հայի անկրկնելի տեսակը նաեւ օտար ափերում, կարողացավ նրանց հոգում վառ պահել հայի տեսակը՝ իր ուրույն ու ինքնատիպ մշակույթով, կենցաղավարության իր ավանդույթներով: Կարեւորելով եկեղեցու դերակատարությունը իր կյանքում՝ հայը, որտեղ էլ որ բնակություն հաստատեց՝ քրիստոնյա աշխարհում թե՛ այլադավան երկրներում, ել-

մեջ, հիրավի, անկրկնելի է եղել Հայոց հայրապետների ներդրումը: Նրանք նաեւ, հովվապետական այցերի միջոցով, իրենց հոտին տեղում հանդիպելու, նրանց հոգս ու կարիքներին ի մոտ ծանոթանալու, թեմերի առաջնորդների եւ ժողովրդի հետ համատեղ որոշումներ առնելու քայլեր էին անում: Եվ առկա խնդիրները համատեղ լուծելու առումով անուրանալի է եղել նրանց՝ վասն իրենց հոտի դրսևորած դիվանագիտական ու հոգեւոր-քարոյական կենցածքը նաեւ օտարերկրյա պետությունների ու կառավարությունների հետ բանակցություններում: Այս ավանդույթները նույնիսկ համայնավարության շրջանում չդադարեց. որոշակիորեն նվազեց, բայց երբեք չստվերվեց: Մակայն Գարեգին Երկրորդի հովվապետական այ-

րի ու հնատիպ գրքերի գերակշիռ տոկոսը ոչ միայն Հայոց եկեղեցու սեփականություն է եղել, այլև՝ հայ հոգեւորականության մտքի արգասիքը: Տառերի գյուտից մինչև առաջին տպագիր գիրքը, առաջին կրթարաններից մինչև բարձրագույն առաջին հաստատությունը Հայոց եկեղեցու ներդրումն են ազգի կյանքում: **Ժամանակին համապատասխան ու ժամանակի մեջ եկեղեցին այսօր եւս չի դադարեցրել իր գրադարանակալական գործունեությունը**, ավելի՛ մեծ նախնի Հայոց Կաթողիկոսի տնօրինությամբ 2006 թ. Մայր Աթոռում բացվեց հրատարակական բաժին (մինչ այդ Մայր Աթոռում հրատարակական գործն իրականացվում էր հիմնականում Քարոզչական կենտրոնի կողմից): Բաժինն իր գործու-

թարգմանական (գրաքարից եւ օտար լեզուներից), հայամավորային, հայրենագիտական, Հայ եկեղեցու հանրագիտարան, Հայ եկեղեցու հայրեր, Ընդհանրական եկեղեցու հայրեր, հոգեւոր ընթերցումներ, աղոթագրքեր եւ այլն:

Հրատարակական բաժնի գործունեությունը չի սահմանափակվում միայն գրքերի հրատարակությամբ. բացվել են եւս երկու՝ աստվածաշնչային ուսումնասիրությունների եւ Հայ եկեղեցու հանրագիտարանի ենթաբաժինները: Կարծում ենք՝ հարկ վկա նշելու, որ այսօր մեր հանրապետությունում դժվար է գտնել որեւէ հրատարակչություն՝ նման ծավալով: Արժե նշել, որ Հայոց Հայրապետը ֆինանսապես աջակցում է գիտական ու մշակութային շատ ու շատ կազմակերպությունների:

Ժամանակակից գիտական հայ մտքի զարգացման վրա, հի-

բեր ու միջոցներ փնտրեց եւ առաջին հերթին կառուցեց իր եկեղեցին, բաճկ գիտեր, որ եկեղեցու միջոցով էր, որ պիտի կարողանար պահպանել իր եւը, հավատարիմ մնալ իր նախնայաց հավատին եւ կամրջվել նաեւ հայրենի ավանդներին ու հայրենիքին: Այս ընդհանուր պատկերի

ցերը, իրենց բանակով ու առաքելությամբ, կրկին աննախադեպ էին մեր եկեղեցու պատմության մեջ: Այսօր համայնա չկան երկիր ու թեմ, ուր հովվապետական այցով մեկնած չլինի Նորին Սրբությունը:

Նկատի ունենալով նաեւ այն հանգամանքը, որ այսօր մեր շատ

հայրենակիցներ, երկրի սոցիալ-տնտեսական դժվարությունների պատճառով, հեռանում են հայրենիքից եւ ժամանակավոր աշխատանք ու ապաստան գտնում նաեւ այնպիսի երկրներում, ուր գործող թեմեր չունենք. Նորին Սրբությունը հոգեւոր հովիվներ է առաքում այդ վայրերը՝ նրանց ազգային, հոգեւոր ու մշակութային կյանքը կազմակերպելու համար: Օտար ափերում հային եկեղեցու շուրջը համախումբ պահելը գուտ կրոնական քմահաճություն չէ Հայոց եկեղեցու համար, այլ սեփական զավակին սեփական տան մեջ պահելու-պահպանելու սուրբ առաքելություն: Ժողովրդական իմաստությունն ասում է. «Այն աղբյուրը, որ ջուր եւ խմում, ակունքը քար մի Նեն տիր»: Մեր ժողովրդի նման ակունքներից մեկն էլ Մաշտոցի անվան Մատենադարանն է՝ հիմնադրված 1921 թ.՝ Սբ Էջմիածնի մատենադարանի հենքի վրա: Այստեղ պահպանվող ճշգրիտ-

նեության այս 8 տարվա ընթացքում լույս է ընծայել շուրջ 300 ատես գիրք: Ընդ որում՝ գրքերի հրատարակությունը համակարգված է, բացված են տարբեր մատենաշարեր՝ եկեղեցագիտական, պատմաբանասիրական, բնագրեր, «Արարատի ժառանգություն», մեկնողական,

րավի, անուրանալի է եկեղեցու սպասավորների թողած ժառանգության ազդեցությունը. նրանք ստեղծեցին այն ամրակուռ ու անսասան պատվանդանը, որի վրա առ այսօր էլ հենվում են եւ դեռ պիտի հենվեն մերօրյա գիտության շատ ճյուղեր:

Շարունակությունը՝ էջ 12

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Բ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՎԵՐՋԻՆ 5 ՏԱՐՎԱ ՀՈԿԱՄՊԵՏԱԿԱՆ ԱՅՑԵՐԸ

Սկզբը՝ էջ 10

Օգոստոսի 10: Հովվապետական այցով մեկնեց Ռուսիայի հայոց թեմ, որտեղ հանդիսապետեց Սուգավայի Հանգիստար Ս. Աստվածածին վանքի վերածման արարողությունն ու հիմնադրման 500-ամյակի տոնակատարությունները:

Օգոստոսի 11: Հովվապետական այցով եղավ նաեւ Ուկրաինայի հայոց թեմում:

Սեպտեմբերի 7: Հովվապետական այցով մեկնեց Ֆրանսիայի հայոց թեմ՝ Նիսի ծով:

Նոյեմբերի 6: Հայրապետական այցով մեկնեց ԱՄՆ հայոց Արեւելյան թեմ՝ Իրավերով թեմական խորհրդի:

2013 թ.

Մարտի 8: Հայրապետական այցով մեկնեց Մեծ Բրիտանիայի

հայոց թեմ՝ թեմական-եկեղեցական հարցերով:

Հունիսի 23: Հայրապետական այցով մեկնեց Ֆրանսիա եւ Հվեյցարիա: Այցի ընթացքում Նորին Սրբությունը հանդիպումներ ունեցավ թեմական-վարչական կառույցների ներկայացուցիչների եւ Մայր Աթոռ Սբ Էջմիածնի բարերարների հետ:

Սեպտեմբերի 16: Մեկնեց Մոսկվա, ուր սեպտեմբերի 17-ին Նորին Սրբության հանդիսապետությամբ օծվեց Նոր Նախիջեւանի եւ Ռուսաստանի հայոց թեմի նորակառույց առաջնորդախոս եկեղեցին, եւ կատարվեց առաջնորդանիստ եկեղեցական համալիրի բացման արարողությունը:

Հոկտեմբերի 12: Թեմի առաջնորդ եղան արք. Ներսիսյանի եւ Եղաներիսուրգի հայ համայնքի հրավերով մեկնեց Ռուսաստանի եւ Նոր Նախիջեւանի հայոց թեմի հանդիսապետելու Եկատերինբուրգի նորակառույց Ս. Կարապետ եկեղեցու օծման արարողությունը:

Դեկտեմբերի 12: Մեկնեց Ֆրանսիայի հայոց թեմ, ուր

Նույն օրը Փարիզում ներկա գտնվեց իր բարձր հովանու ներքո կազմակերպված աշխարհահռչակ օպերային երգչուհի Մոնսերատ Կաբայլեի մեծարման երեկույթին: Այցի ընթացքում Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը հովվապետական այցով մեկնեց Ճայրագույն Արեւելք: Այցի ընթացքում Նորին Սրբությունը եղավ Հնդկաստանում, Սինգապուրում եւ Սյանմարի Միությունում:

2014 թ.

Սեպտեմբերի 23: Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Ծայրագույն Պատրիարք եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը հովվապետական այցով մեկնեց Ճայրագույն Արեւելք: Այցի ընթացքում Նորին Սրբությունը եղավ Հնդկաստանում, Սինգապուրում եւ Սյանմարի Միությունում:

Սկզբը՝ էջ 11

Չնայած այսօր ունեցած ազգային պետության ու պետականության, սակայն Հայ Առաքելական Եկեղեցին կրկին ուշադրության կենտրոնում է պահում մեր գիտության ու մշակույթի ձեռքբերումները՝ իր կարելիքները այդ գործում:

Եկեղեցին, կրոնական գրքերի հրատարակությունից բացի, ինչպես նշեցինք, հովանավորում է ֆինանսական աջակցություն է բերում գիտությունների ակադեմիայի, Մատենադարանի գիտական շատ գործերի տպագրման աշխատանքներին, գիտական ու մշակութային կազմակերպությունների գանձազան ծրագրերին, երաժշտական համույթներին, իր բարոյական գնահատանքը մատուցում է նաև մեր գիտության ու մշակույթի անվանի գործիչներին՝ գիտականներին, ճարտարապետներին, շինարարներին, գրողներին, դերասաններին, նկարիչներին, երաժիշտներին՝ նրանց կուրծքը զարդարելով Եկեղեցու մեծագույն պարգևներով: Եվ այստեղ ամենեւին չկա խտրականություն, թե տվյալ անձի գործն անշեղ է եկեղեցուն թե ոչ:

Հայոց հայրապետների ու հոգեւորականության արվեստասիրության ոգին շարունակվում է: **Վերջին տարիների կյանքի կոչվեց հիմնական հայրիկի երազը՝** նրա կառուցած, բայց այդպես էլ երբեք իր նպատակին չհասնող թանգարանը, որն առաջիկայում իր հարկի տակ է ընդունելու հայ նշանավոր գեղանկարիչ Արշիլ Գորկու՝ Մայր Աթոռին նվիրաբերված գործերը: Այն ունենալու է արդի թանգարանների հատուկ տեխնիկական բոլոր միջոցները: Թանգարանն այսօր, շնորհիվ հայաստանցի եւ արտերկրում ապրող մեր հայրենակից նշանավոր արվեստագետների, նրանց ժառանգորդների եւ անհատ անձերի նվիրատվությունների, ունի արդեն 80 բարձրարժեք գործ:

Հայրենի Մայր տաճարի՝ Գեորգի Դ Կոստանդնուպոլսի Կաթողիկոսի օրոք հիմնված թանգարանն է, ուր ամփոփվում են մեր Եկեղեցու սրբազան մատուցներն ու եկեղեցական արվեստի անկրկնելի նմուշները: Այստեղ են պահվում մեր Գեորգի, Նոյյան տապանի տասուկները, Խոստակերպ սուրբ Նշան մասնակց պահպանվող՝ Հիսուս Զրիստոսի սուրբ խաչափայտի մա-

տարածքում վեր խոյացող հրաշակերտ շինությունում կատարվեց **«Վազն է Թամար Մանուկյան» մատենադարանի բացումը:** «...Հարերի ընթացքում մեր Սբ Եկեղեցին օրրան է եղել դպրության ու գիտության եւ Աստծո օրհնությամբ այսօր էլ իր առաքելության ծիրում կառնվում է իմացության ջանք՝ աղբյուրը հոգեւոր այն գործության, որը բարեփոխում է մարդկային կյանքը, կերտում նրա առաքելության ու բարոյությունը: Այս առաքելության է

կան Եկեղեցիների գրեթե բոլոր գահակալները եւ իրենց խոնարհումը բերեցին մեր Եկեղեցու սրբություններին (մի բան, որ կրկին անխախտեալ էր), այլեւ Մայր Աթոռում հյուրընկալվեցին այլ կրոնների շատ առաջնորդներ: Պետք է խոստովանել, որ մեր ողջ պատմության ընթացքում նման երեւույթ երբեք չէր եղել:

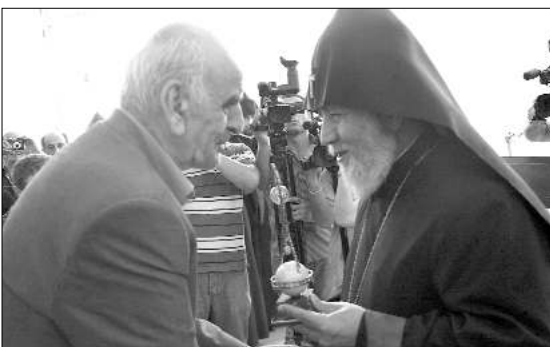
Ուզում ենք անդրադառնալ մի փաստի եւս: Մենք սիրում ենք կրկնել, որ մշակութային ժողովուրդ

փորձում ենք մեր ծնողների ու գահակալների միջեւ հայեցապատ սյուն դառնալ ու ամրացնել հիմքերն ու պատերը: Իսկ Եկեղեցին ոչ այլ ինչ է, եթե ոչ մեր հոգեւոր Մեծ Տոնը, եւ նրա ամրությունն ու հզորությունը մեզնից՝ նրա գահակալներից են կախված եւ ոչ միայն Եկեղեցու գահակալից ու մի բոլոր հոգեւորականներից: Ուստի հարկ է, որ մեկ-մեկ էլ մենք մեզ հարց տանք, թե ինքներս ինչ ենք անում՝ մեր ցանկալի տեսլականին հասնելու համար:

Ամփոփելով ասենք, որ մեր Եկեղեցու գործունեության այս համառոտագրված շատ բան կարող է ասել հայոց հավատի Տան ու Նաեւ նրա Հովվապետի անձի մասին, ով նախընտրում է իր կարողություններին ու հնարավորություններին սահմաններում՝ աստվածսիրության ու հայրենասիրության իր ողջ պաշարը, իր դարավոր Եկեղեցու «սնունդը» ժողովրդին մատուցել իրական գործերով եւ ոչ թե կեանքահանք ու սին քաղցրախոսությամբ, ով գիտակցաբար նախընտրում է լինել պետության կողքին՝ անկախ նրանից, թե որ քաղաքական ուժն է տվյալ պահին գլխավորում պետության ղեկը, քանզի Հայոց Հայրապետ-

ՎԱՆՆԵՐ ԹԱՅՆ ՈՒ ՉՈՐԸ ՄԻԱՄԻՆ ԱՅՐԵԼՈՒ ՏԵՄԻՐ ԹՈՐՉԱՌՈՒԹՅՈՒՆԸ

քանզի մեր Եկեղեցին, Աստծո Տոն լինելուց զատ, եղել է մշտապես նաեւ ազգային հաստատություն, եւ Աստծո հոսքը, ազգապահպանման ու հայրենասիրական ոգին հասցրել է աշխարհի բոլոր ծագելու ապրող իր գահակալներին՝ այսօր նաեւ պետության ու պետականության պահպանման անգայթ նախանահանությունը:

Վազգեն Առաջինի գահակալման տարիներին՝ 1982 թ. հոկտեմբերի 11-ին, բացվեց «Ալեք եւ Մարի Մանուկյան» գանձատունը:

Հայոց եկեղեցական քաղաքական այս ճոխ թանգարանում ցուցադրվում են դարերի խորքից մեզ հասած եզակի այն նմուշները՝ բարոյական անեղանգործ թանկարժեք մետաքսով ու կերպասով՝ որպես սրբազան մատուցներ, որ հիմնականում ստեղծվել են անհատ մարդկանց տներում եւ առավելապես պահպանվել մեր վանական համալիրներում եւ եկեղեցիներում: Դրանք օտար գավթիների ու թափանցիկ ալյուրի ու ձեռքերի անհաս մասնաճիւղ մեր ժամանակակից այն փշրանքներն են, որոնք լավագույն վկայում են հայ ժողովրդի ստեղծագործ մտքի ու համեմատի մասին:

Բազմազան է գանձատան ցուցադրությունը՝ սրբապատկերներ, եկեղեցական հանդերձներ, վարագույրներ, խաչքանդակներ, սկիզբի ծածկոցներ, գողոցներ, վարդապետական, եպիսկոպոսական ու հայրապետական գավազաններ, եկեղեցածիսական սպասք, առարկաներ, հայ եւ օտարազգի նկարիչների գեղանկարչական ու գրաֆիկական գործեր, ժողովրդական արվեստի մեծարժեք նմուշներ:

տուններով, Աշոտ Երկաթի մասնատուփով խաչը, որի մեջ պահվում է Զրիստոսի խաչափայտից մի մասուկը, Անիի Հովհաննէս-Սմբատ արքայի լեռնային բլուրներից պատկերավոր խաչը, սբ Թադեոս եւ սբ Բարդուղիմէոս առաքելների աշեքը, Անդրեասի, սբ Գեորգի մատուցները, Հովնուց թառ եկեղեցու Ամենափրկիչը, Կոմիտաս վարդապետի խոյրը եւ արժեքավոր այլ սրբություններ:

Փակ թանգարանի վերածված Հին Կաթողիկոսարանը՝ կառուցված Հազար Տահկեցի Կաթողիկոսի օրոք, Մայր Աթոռի խիստ հետաքրքիր ու ինքնատիպ հավաքածուներից է: Ընեցի վերականգնողական աշխատանքները 1971 թվականին ավարտվելուց հետո վերածվեց Կաթողիկոսական թանգարանի: Հին Վեհարանի երկրորդ հարկում է գտնվում ընդունարանը, գահասրահը, որ կոչվում է Նաեւ Տաղկա դահլիճ (որմնագործված է Թախթաշայան նկարիչների կողմից), Կաթողիկոսի պաշտոնական գրասենյակը, Կաթողիկոսական բնակարանը, սեղանատունը եւ օժանդակ այլ սենյակներ: Պահպանվելով Հին Վեհարանի ձեւավորումն ու կահավորանքը՝ թանգարանում պահպանվում են մեր լուսանուն հայրապետների անձնական իրերը, փաստաթղթերը, լուսանկարները:

Վազգեն Վեհափառի գահակալության տարիներին, **հիմնականում նվիրատվության կարգով, բացմաթիվ ձեռագրեր հանգրվանեցին Մայր Աթոռում՝ հիմք դնելով մատենադարանի, որը տեղակայված էր գանձատանը: Իսկ 2012 թ. հոկտեմբերին արդեն Մայր Աթոռ**

կոչված Մայր Աթոռի նորակառույց մատենադարանը, որը մեր կյանքում հավելել է գիտության լույսը եւ հարստացնելու իմացության շտմարանները...»,- հազիվ թե Վեհափառից ավելի լավ կարելի է բնութագրել այն:

Այսօր գրադարանն ունի շուրջ 40 000 միավոր գրականություն, այդ թվում՝ ավելի քան 325 կտոր հնատիպ գիրք:

Բացի զուտ գրադարանային աշխատանքից՝ կենտրոնն ունի նաեւ գիտական ուղղվածություն, այստեղ ընթերցողներն ստանում են համապատասխան տեղեկատվություն, մասնակցում տեղում կազմակերպվող բազում գիտաժողովների:

Շարունակելով ասենք՝ **ցավալի, բայց փաստ է, որ ավանդական եկեղեցիներից դարերի ընթացքում Հայաստանյայց Առաքելական Եկեղեցուն միշտ էլ վերապահությամբ են վերաբերվել՝** չիմաստվող կամ չուզեցնող իմաստ Հայ Եկեղեցու ճշմարիտ Կարգապետության մասին: Այս բաց կարող էր լրացվել միայն միջեկեղեցական հարաբերությունների ընդլայնմամբ, համագործակցությամբ, համատեղ շփումների միջոցով: Սա հստակորեն գիտվեցին թե՛ Վազգեն Ա Հայրապետը եւ թե՛ Գարեգին Առաջինը: Սակայն Գարեգին Բ Վեհափառ Հայրապետն իր գահակալության առաջին իսկ տարվայից, մեծապես կարեւորելով իր նախորդների ձեռնարկներն այս ուղղությամբ, սկսեց առավել ակտիվորեն ներգրավվել այս գործընթացում: Համահայկալ այցերը թույլ եկեղեցիների պետերին, նրանց հետ փոխընդունելի համաձայնագրերի ստորագրումը, համատեղ հայտարարությունները հիմք դրեցին նոր ու հետաքրքիր, փոխաշաղկապ հարաբերությունների՝ ինչպես ոչ միայն քրիստոնեական Եկեղեցիների փոխձանաչման ու ընդունման, այլեւ տարբեր աշխարհների փոխըմբռնման, փոխզուգակցության ու փոխադարձ հարգանքի, որոնց շնորհիվ էլ ստեղծվեցին առավել բարենպաստ հնարավորություններ՝ մարդկության առաջ ծանցած բարդ ու խորթին խնդիրներ լուծելու համար:

Նման մտեցումների եւ ակտիվ շփումների արդյունքում միայն վերջին 15 տարվա ընթացքում Հայաստան այցելեցին ոչ միայն ավանդա-

նեց, եւ մշտապես հպարտանում ենք մեր ոչ միայն միջնադարյան եկեղեցիներով ու վանքերով, ոչ միայն Մատենադարանով, այլեւ Ազգային պատկերասրահով, Ազգային գրադարանով, պատմության թանգարանով եւ այլն՝ մոռանալով այն կարեւոր հանգամանքը, որ այս օջախներում հանգրվանած հավաքածուների գերակշիռ մասը եւս Հայ Առաքելական Եկեղեցու սեփականությունն է: **Եվ մեր ավելի քան 1700-ամյա Եկեղեցուն՝ իր ողջ գործունեությունը, բերել է այսօր մեզանում գործող կրոնական այլ կազմակերպությունների հետ իրավունքային մեկ հարություն մեջ դնելը կլառնակի կրկին ունենալ անհեռառես ու հավազգային քաղաքականություն:** Սա եւս հավասարազոր է թաղան ու չորը միասին այրելու:

Հայոց Եկեղեցուն աշ ու ծախ գանահարողները պետք է իմանան, որ աշխարհում չկա մի Եկեղեցի, որ թերություններ ու թերացումներ են նենա, քանզի Եկեղեցին կենդանի օրգանիզմ է՝ բարկացած կենդանի կատարելության ձգտող, բայց ոչ կատարյալ մարդկանցից:

Մեր ճիպտների տակ «անառակ որդուն» պատկերը թաքցնած՝ կարող ենք գոհություն պարգևատրել մեր նմանների, բայց ոչ Եկեղեցու ճշմարիտ գահակալներին, քանզի ճշմարիտ գահակալ նախընտրում է իր օգնությունն ու օգնակարությունը բերել ավելի ազնիվ ճանապարհով: Մեր մասնավոր տանան ամեն բան անթերի չէ, բայց մենք մեր տան աղբը դուրս չենք բերում՝ հրապարակ, այլ փորձում ենք հնարավորինս մաքրել ու շտկել մեր ընտանիքում առկա խնդիրները՝ հենց մեր տան պատերի ներսում,

տղ քաջ գիտի, որ մեր պատմության լավագույն էջերը կերտվել են այն ժամանակ, երբ Եկեղեցին ու պետությունը գործել են միասնաբար, ձեռք ձեռքի տված:

Ուստի Հայոց Եկեղեցու անցյալն ու ներկայիս ժառանգությունը, նրա գահակալների, որոնց թվում՝ Գարեգին Բ Կաթողիկոսի վաստակի նկատմամբ երախտագետ լինելու գիտակցությամբ, մի կողմ դրած մեր ճղճիմ մտքերն ու նկրտումները, շնորհավորենք Նորին Սրբությանը՝ գահակալության 15-ամյալի առթիվ, եւ մեզնից վանելով թաղան ու չորը միասին այրելու տխուր փորձառությունը՝ մեկ անգամ եւս խորհենք, որ **«Եթե սկիզբը սուրբ է, սուրբ է եւ զանգվածը, եւ եթե արմատը սուրբ է, ապա եւ՝ ուտերը» (Հովմ. ԺԺ 16):**

«Երիտուրյա Հայաստան»

ԵՐԻՄՍՈՆԱԶ ՔԱՅԱՍՍԱՆ

Կրոնական, մշակութային, լուսավարական, երաժշտաթանգարանի ղեկավար Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին Հրատարակիչ՝

«Երիտուրյա Հայաստան» թերթի խմբագրություն **Փիլանդր խմբագիր՝** Մատիկ Ստամբուլյան **Գրանցման վկայական՝ 624** **Գրաբարձության հասցեն՝** Մայր Աթոռ Սբ Էջմիածին **Հեռախոս՝ 517 197**

Էլ. փոստ՝ qh@etchmiadzin.am **web կայք՝** kh-tert.livejournal.com krishayas.wordpress.com **Ստոր. տպագր.՝** 27.11.2014 թ. **Տպագրատեղ՝ 2100** **Գինը՝ 50 դրամ**